

PROGRAMVISION

Inkluderande innovation för miljömässig omställning och hållbar samhällsutveckling.

KAPITEL 1 PROGRAMSTRATEGI: VIKTIGA UTMANINGAR OCH POLITISKA ÅTGÄRDER

Referens: Artikel 17(3)(a) (i)-(vi) samt 17(3)(b) CPR

De globala hållbarhetsmålen

Agenda 2030 och de 17 hållbarhetsmålen utgör det globala ramverket för hållbar utveckling. De globala målen är integrerade och odelbara. De balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Hållbar utveckling knyter ihop hållbarheten i ekosystemen med de sociala och ekonomiska utmaningar som mänskligheten står inför.

Utmaningar som Agenda 2030 syftar till att svara an mot är bland annat klimatförändringar, ojämlikhet och hälsa. Omställningen är nödvändig och tiden för omställningen är knapp, vi är den sista generationen som kan bekämpa klimatförändringarna.

För att adressera de globala utmaningarna krävs helt nya lösningar. Nya former för samverkan behövs och alla aktörer behöver maximera i omställningsarbetet utifrån sin plattform - akademi, näringsliv, offentlig sektor och civilsamhälle. Nya perspektiv behöver inkluderas i innovationsprocesser och internationellt samarbete behöver öka. Forskning behöver i högre grad komma regionens näringsliv och offentliga sektor till del genom gemensamma utvecklingsprocesser.

Det europeiska regionalfondsprogrammet för Övre Norrland ska tydligt bidra till den omställning som krävs för att uppfylla Agenda 2030 genom att integrera ekonomiska, sociala och miljömässiga perspektiv i alla satsningar som görs. Målkonflikter mellan hållbarhetsperspektiven ska i arbetet synliggöras och innebära att prioriteringar kommer att behöva göras.

Trots att målen är integrerade och ska analyseras samlat kan man utifrån regionalfondsprogrammet se ett antal mål som påverkas tydligare av insatser som kan stödjas. Dessa utgår dels från den övergripande programstrukturen och de specifika mål som finns för programmet men också från de utmaningar och möjligheter Övre Norrland står inför.

Regionalfondsprogrammet fokuserar sina investeringar för regional konkurrenskraft och ökad sysselsättning inom fyra prioriterade områden. Nedan presenteras områdena och de globala hållbarhetsmål de tydligast bidrar till.

- Innovation och forskning (Mål 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 16 och 17)
- Digital agenda (Mål 8, 9, 11 och 16)
- Stöd för små och medelstora företag (Mål 2, 4, 8, 9, 12 och 17)
- En ekonomi med låga koldioxidutsläpp (Mål 7, 11 och 13)

I de yttersta randområdena, till vilket programområdet Övre Norrland hör, kan också förbättrad infrastruktur och mobilitet prioriteras (Mål 9). Utöver det ska en hållbar strukturomvandling och utveckling av näringslivet, jämställdhet, integration och mångfald samt andra sociala dimensioner främjas (Mål 4, 5, 9, 10, 16).

Genom att möjliggöra utvecklingsinsatser och att i genomförandet säkerställa att projektägare och aktörer beaktar målen kan programmet bidra till att de 17 globala hållbarhetsmålen nås.

Programregionens ekonomiska, sociala och territoriella förutsättningar

Geografiska och demografiska förutsättningar påverkar möjligheterna

Övre Norrland omfattar Norrbottens och Västerbottens län. Till ytan är det en av EU:s geografiskt största NUTS 2-regioner och motsvarar nära 40 procent av Sveriges yta¹. Programområdet är beläget i den nordligaste delen av EU och gränsar till Norge i väster, Finland i öster och är en del av Barentsregionen. Programområdet är även en del av Arktis vars geopolitiska betydelse har stärkts i och med områdets geografiskt viktiga läge och i takt med ett ökat intresse för områdets naturresurser. Avstånden till marknader i centrala Europa är långa, men däremot har området strategiska förbindelser för internationell export; västerut mot Norge och Atlanten och österut mot Finland och Ryssland.

Drygt en halv miljon människor bor i regionen, vilket är ungefär fyra procent av Sveriges befolkning. Det ger en befolkningstäthet på cirka tre invånare per kvadratkilometer. Regionen räknas därmed till en av de mest glesbefolkade regionerna inom EU². Två tredjedelar av invånarna bor i regionens kustkommuner vilket skapar en kontrast mellan en tätbefolkad kuststräcka och ett glest befolkat inland. I likhet med övriga Europa har universitetsorterna haft en stark befolkningsutveckling medan befolkningstillväxten står still eller är negativ i glesbygden och mindre städer. Hela regionen präglas, precis som övriga Europa, av en demografisk utmaning i form av en åldrande befolkning, men som är särskilt påtaglig i regionens glesbefolkade områden som länge haft negativa flyttnetton. Samtidigt medför också städernas befolkningstillväxt utmaningar som är bland de snabbaste växande i Sverige.

Övre Norrland berikas av dess unika sammansättning av urfolk och nationella minoriteter i Övre Norrland. Det är av stor betydelse att stödja deras kultur, språk, historia och näringar. De nationella minoriteterna är samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar. De nationella minoritetsspråken är samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisc³.

Samerna är det enda erkända urfolket i Europa, en etnisk och kulturell minoritet som främst lever i den traditionella samiska regionen – Sápmi⁴. Att det samiska folket är ett urfolk medför att samerna har en särskild rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur inklusive sina näringar⁵. Den samiska folkgruppen befolkade Sápmi innan nuvarande nationalstater grundades. Sápmi sträcker sig från Kolahalvön i nordvästra Ryssland över de norra delarna av Norge, Sverige och Finland, längs efter fjällkedjan söderut ner till Engerdal i Norge och Idre i Sverige.

De geografiska förutsättningarna och de demografiska utmaningarna bidrar till ett stort behov av att investera i omställning och att stimulera förnyelse. Inte minst är behovet stort av att skapa hållbara livsmiljöer som är attraktiva för kvinnor och män oavsett bakgrund. Eftersom olika grupper av människor har olika skäl till att flytta från regionen är befolkningsminskningen i områdets kommuner viktig att analysera ur ett intersektionellt perspektiv⁶. Unga personer⁷ och framförallt kvinnor flyttar ofta för studier eller jobb på annan ort medan personer som har invandrabakgrund ofta flyttar från sin ursprungliga

---

¹ <http://www.regionfakta.com/>

² Eurostat, 2020. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170406-1?inheritRedirect=true>

³ Regional utvecklingsstrategi för Norrbotten 2030

⁴ Ur anslutningsfördraget mellan Sverige och EU den 29 augusti 1994 Protokoll 3 om det samiska folket

⁵ United Nations on the Rights of Indigenous Peoples, 12 September 2007.

⁶ Här avses aspekterna kön, ålder, utländsk bakgrund och geografisk plats

⁷ För gruppen unga avses i programmet åldern 15-29 år

placeringskommun efter några år. Befolkningsminskningen i inlandskommunerna ökar följaktligen kommunernas medelålder. Nästan samtliga inlandskommuner i Övre Norrland har en medelålder som är högre än riksgenomsnittet.

Utmaningar och möjligheter för offentlig sektor och idéburen sektor

Den offentliga sektorn lokalt och regionalt i form av kommuner, regioner och statliga myndigheter har flera roller i samhällsutvecklingen. I många kommuner är offentlig sektor den störste arbetsgivaren, och en viktig faktor för att diversifiera arbetsmarknaden, inte minst på orter med näringsliv präglad av mansdominerade branscher. Som ansvarig för välfärden möter offentlig sektor en alltmer dynamisk och svårförutsägbar samhällsutveckling med snabb teknikutveckling, demografiska förändringar, kriser och sociala slitningar, vilket kräver en ökad förmåga till anpassning, innovation och omställning. Inte minst krävs mer samverkan och samarbete mellan offentliga sektor, näringsliv och civilsamhälle för att möta utmaningarna och ta tillvara möjligheterna att utveckla hållbara och attraktiva livsmiljöer. Bara Västerbottens län och Uppsala län hade år 2011, med 41 procent vardera, en högre andel sysselsättning i offentlig sektor än Norrbotten. I sammanhanget är det också relevant att konstatera att både Norrbotten och Västerbotten är geografiskt stora län med en utspridd befolkning, vilket ställer krav på tillgänglighet och begränsar möjligheterna till centralisering. Tätare boendemiljöer har fördelen att kostnader för olika typer av offentlig service kan fördelas på fler personer⁸.

Regionerna och kommunerna har ett stort behov av att stärka sin förändringsförmåga och att utveckla och implementera nya arbetssätt och teknik för att möta utmaningar inom hälso- och sjukvård. Den demografiska utvecklingen i länet innebär en gradvis allt äldre befolkning, och ökande efterfrågan på såväl sjukvård och äldreomsorg. Det gäller även landsbygdens glesare delar. Corona-pandemin under 2020 har medfört stora påfrestningar på regionens sjukvård och äldreomsorg. Detta skapar stora behov av effektivisering, nytänkande och strukturförändringar. För att hantera framtida behov krävs nya samarbeten och utveckling av processer, arbetssätt samt innovationer som kan minska belastningen på välfärdssystemen. Här utgör en ökad digitalisering både en utmaning och möjlighet.

Regioner och kommuner är dessutom i sig betydande aktörer i sin påverkan på miljö- och klimat, som arbetsgivare, och som del av regionens innovationsekosystem, och är därför en viktig aktör i Övre Norrlands arbete med ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.

Kommunerna har i sitt breda välfärdsuppdrag en betydande roll för samhällsutvecklingen. Ansvaret för fysisk planering som markanvändning, bostäder, vatten och avfallshantering och infrastruktur är ett centralt verktyg för att skapa attraktiva livsmiljöer, cirkulära flöden och för en långsiktig hållbar samhällsbyggnad. Många kommuner har inte resurser att möta det ökade behovet av att göra investeringar för minskad klimatpåverkan, biologisk mångfald och minskad miljöpåverkan. Behoven ökar också att kunna ta emot och attrahera stora etableringar av företag och en ökande efterfrågan på fritidshus och anläggningar för besöksnäringen. Inte minst kräver processerna ett lokalt och regionalt ledarskap med bred samverkan med andra samhällsaktörer.

Den utbildning som sker i för- och grundskolan, inom gymnasieskolan och inom vuxenutbildningen är central i arbetet för kompetensförsörjning i länet samt för att rusta länets invånare med kunskaper och färdigheter. Samspelet mellan offentliga utbildningsformer, högre utbildning vid universitet och sjukhus

---

⁸ Ejdemo Thomas, Söderholm Patrik, Ylinenpää Håkan och Örtqvist Daniel (2016) Norrbottens roll i samhällsekonomin, Länsstyrelsen i Norrbottens län

samt folkhögskolor, privata utbildningar, arbetsmarknadsutbildningar och fortbildning på arbetsplatser är nyckelfaktorer för att möta framtidens behov av kompetenser och kunskap. Samtidigt är systemet komplext och kräver att förmågan till samverkan mellan aktörer ökar, att flexibiliteten och behovsanpassningen utvecklas och att teknik och metoder utvecklas och implementeras för att säkerställa god kvalitet.

Norr- och Västerbotten har en lång historia av engagemang inom civilsamhället. Kartläggningar⁹ visar att det i Övre Norrland finns drygt 13 000 organisationer med cirka 35 000 anställda. Det motsvarar cirka 6 procent av Sveriges totalt 238 000 organisationer vilket är ungefär detsamma som regionens befolkningsandel i riket. Sektorns intäkter ligger på nästan 17 miljarder kronor. Organisationerna i civilsamhället spelar en viktig roll för regionens sociala och ekonomiska utveckling i rollen som röstbärare för olika grupper av människor, som leverantör av olika tjänster till medlemmar och samhälle och som innovatör av nytänkande lösningar på samhälls- och organisatoriska utmaningar¹⁰. Sektorn är en stark bärare av att bygga socialt kapital och bidra till välfärd och demokrati. Organisationerna i civilsamhället genererar attraktivitet, innovationer, utveckling, hållbarhet och uthållig tillväxt i ett brett perspektiv. Den sociala ekonomin främjar också entreprenörskap, lokal utveckling, folkhälsa och sysselsättning.

För att programmets insatser ska bidra till att underrepresenterade grupper stärks, är det viktigt att i enlighet med Regerings mål för det civila samhället, utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga utifrån engagemanget och viljan att påverka den egna livssituationen eller samhället i stort, stärka förutsättningarna för det civila samhället att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden både som röstbärare och opinionsbildare och med en mångfald verksamheter, och fördjupa och sprida kunskapen om det civila samhället.

Komplexa samhällsutmaningar kräver ofta gemensamma lösningar med aktörer från olika sektorer. Utveckla samverkan mellan sektorer är centralt, samtidigt måste civilsamhällets egenvärde respekteras samt sektorns oberoende och röstbärande funktion upprätthålls och värnas.

Möjligheter och utmaningar inom Forskning och innovation

I många avseenden har Övre Norrland ett bra innovationsklimat och goda förutsättningar för att stärka innovationsförmågan i samhället. I Reglabs innovationsindex ligger Norr- och Västerbotten högt rankade i ett svenskt perspektiv framförallt vad gäller grundförutsättningar för innovation men något lägre vad gäller förmågan att omsätta innovationer på en marknad. Regionen är också framgångsrik när det gäller samverkan mellan privat och offentlig sektor, i offentliga sektorns satsningar på forskning och utveckling samt i satsningar på innovationer utanför forsknings- och utvecklingsområdet¹¹. Under flera år har Övre Norrland också rankats som innovationsledare i "Regional Innovation Scoreboard" men att regionen har tappat i rankingen mellan 2011 och 2017¹².

Ett annat mått på innovationskapaciteten är deltagande i EU:s ramprogram Horisont 2020 som har fokus på forskning och teknisk utveckling. Av totalt 37 miljarder euro som fördelats inom Horisont 2020 har

---

⁹ Kartläggning av civilsamhället i Norrbottens län och Västerbottens län

¹⁰ Smart specialisering i Norrbotten Region Norrbotten (2020)

¹¹ Regional Innovation Scoreboard 2019

¹² Regional Innovation Scoreboard 2017;

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ce38bc9d-5562-11e7-a5ca-01aa75ed71a1>

Sverige erhållit 3,5 procent. Tyskland, Storbritannien och Frankrike är de länder som beviljats mest medel fram till 2018. Totalt sju länder beviljas mer medel än Sverige¹³. I den svenska fördelningen av medel från Horisont 2020 placerar sig Västerbotten på en sjunde plats med ca 31,5 miljoner euro i beviljade medel och Norrbotten på en sjätteplats med cirka 51,2 miljoner euro. Sammanlagt har Övre Norrland mottagit cirka 5 procent av de Horisont 2020 medel som beviljats i Sverige.¹⁴

Universitet, forskningsmiljöer och forskningsinstitut

I Övre Norrland finns tre universitet; Luleå tekniska universitet, Sveriges lantbruksuniversitet och Umeå universitet. Två av dessa, Umeå universitet och Luleå tekniska universitet, är med på listan "Shanghai Ranking"¹⁵. Det finns också en god tillgång till annan högre utbildning i närområdet med högskolor, yrkeshögskolor och aktiv forsknings- och utvecklingsverksamhet på ett flertal orter i närområdet¹⁶.

Det finns ett antal forskningsinstitut i Övre Norrland. Forskningsinstituten genomför experimentella projekt inom t.ex. Horison 2020, ERUF (i allt mer begränsad utsträckning) samt genom nationella finansiärer som Vinnova och Energimyndigheten. EISCAT är en av få internationella forskningsinfrastrukturer där Sverige är värdnation. En del av verksamheten finns på Rymdcampus i Kiruna, där finns även en mottagarstation¹⁷ Utöver dessa finns ett antal forskningsmiljöer, varav flera har positionerat sig som världsledande inom specifika områden. Det finns ett behov av att betona betydelsen av dessa forskningsmiljöer på både den nordiska och den europeiska nivån, där de har benägenhet för att förbises på grund av sin relativt ringa storlek.

Samisk forskning har ett egenvärde, en kulturell funktion och den ska också bidra till att öka samhällets kunskap och kompetens om det samiska samhället och kulturen¹⁸. En speciell utmaning ligger i att det samiska samhället inte är begränsat till ett land eftersom Sápmi sträcker sig över fyra nationalstater; Sverige, Finland, Norge och Ryssland. Samer deltar också i internationella nätverk och forum, exempelvis i samverkan med andra urfolk. Samerna har också intresse av att verka internationellt, mot institutioner som FN, EU och olika forum som till exempel Barentssamarbetet¹⁹.

Det är viktigt att miljöer för samisk forskning knyts samman i större nätverk för att dra nytta av varandras kompetens tvärs över ämnen, institutioner och nationsgränser.

Möjligheter och utmaningar inom näringsliv och entreprenörskap

Företag och näringsliv

Övre Norrland har ett mångfacetterat näringsliv som delvis präglas av geografin och befolkningsstrukturen. Det råder stora variationer mellan Norr- och Västerbotten såväl som inom

¹³ Vinnova rapport VR 2019:4 Horisont 2020 – årsbok 2018

¹⁴ Vinnova rapport VR 2019:4 Horisont 2020 – årsbok 2018

¹⁵ <http://www.shanghairanking.com>, Shanghai Jiao Tong University (SJTU) publicerar varje år en rankinglista över världens främsta universitet: Listan har det officiella namnet Academy Ranking of World Universities (ARWU), men kallas oftast bara Shanghai-rankingen

¹⁶ Högskolesätena finns i Uleåborg och Rovaniemi i Finland, Luleå och Umeå i Sverige samt Tromsø och Bodö i Norge. Därtill finns den samiska högskolan, Sámallaskuvla/Sámi University College, som är belägen i Kautokeino i Norge. Utöver denna finns det samiska institutioner på många av universiteten i det nordliga området som Tromsø, Bodö, Umeå och Uleåborg, för att nämna några.

¹⁷ Smart specialisering Strategin i Norrbotten

https://norrboten.se/publika/lg/regio/2020/smart_specialisering_200707_webb.pdf

¹⁸ <https://www.sametinget.se/135662>

¹⁹ <https://www.sametinget.se/135662>

regionerna där städerna vid kusten är viktiga tillväxtmotorer. 10% av bolagen är stora företag och 90% av alla företag i Övre Norrland tillhör kategorin mikro- och småföretag vilka har färre än tio anställda. Medelstora företag med mellan 50 och 250 anställda är däremot underrepresenterade. För att möta utmaningen med begränsad kapacitet att samspela med det företagsfrämjande systemet och aktörer i andra orter eller regioner. I glesa miljöer är ofta vana att samverka med till exempel Almi eller inkubatormiljöer och andra miljöer inom regionen eller nationellt begränsad, vilket ofta innebär att kommunerna måste ta en större roll i att samordna och främja kontakter och realisera de möjligheter som finns med täta miljöer längs kusten med mera Tydliggör kring kapacitetsbrist

Regionens naturtillgångar är och har varit viktiga för regionens utveckling. Inom mineral- och energitillgångar, stålindustrin och skogsresurser finns bolag inom flera värdekedjor; brytning, design, förädling och tillverkning, produktion, tjänster och startupbolag. Inom dessa sektorer har regionen starka universitet med världsledande forskning. En utmaning är dock att förädlingsgraden av varor och tjänster fortfarande är relativt låg hos företagen, och innovationsgraden samt drivkrafterna att kommersialisera innovationer är även de generellt låga²⁰. Flera studier pekar också på att den naturbaserade ekonomin ständigt ökar sin automatiseringsgrad och därmed successivt minskar sin betydelse för sysselsättningen. Norrbotten och Västerbotten har en mycket hög specialiseringsgrad och en låg branschbredd i jämförelse med Sverige som helhet. Ur ett jämställdhetsperspektiv är den låga branschbredden extra problematisk. Kvinnorna arbetar i större utsträckning än männen i offentlig sektor där branschbredden är lägre än i den privata sektorn. Det finns därmed större valmöjligheter i branscher där män traditionellt verkar²¹.

Övre Norrland står för ett betydande bidrag till varuexporten genom naturtillgångar men också genom produkter från tillverkande industrier och genom tjänstebolag. Norrbottens län är den sjätte största och Västerbottens län det tionde största varuexport från regionen i landet²². Statistiken är dock ofta missvisande då stora bolagskoncerner med exempelvis huvudsäte i huvudstaden räknar export från Stockholms län. Trots detta har 78 procent av bolagen inte någon erfarenhet av att exportera sina produkter och tjänster till andra länder. Detta visar att mikro, små och medelstora företag är beroende av den lokala marknaden samt av basindustrin³⁶.

Näringslivet påverkar hur attraktiv plats att leva, bo och arbeta i såväl som att besöka. Många näringar är mindre i termer av ekonomiskt förädlingsvärde, men har samtidigt en central roll för att skapa en mer diversifierad arbetsmarknad och som en katalysator för innovation och nytänkande inom andra näringar. Kulturella och kreativa näringarna har alltid varit av stor betydelse för människor. Och i regionen finns bolag inom musik- och teater, och en bredd inom design. De digitala tjänstenäringarna, IT sektorer har vuxit både genom startupbolag från de tre universiteterna och genom bolagsetableringar. De stora städerna har en bredd av IT bolag och det pågår nu stora satsningar på 5G och AI forskning och tillämpning.

Besöksnäringarna är ett annat område. Allt i från stora bolag och städers satsningar på besök, konferenser och event till många micro- och små bolag med kundunika erbjudande i inland och fjällregioner. Här ses stora möjligheter och en starkt ökande efterfrågan både från Sverige och utlandet där Övre Norrland har unika möjligheter inte minst med gles befolkning och unik natur där båda faktorer ses som en stor och eftertraktad tillgång. Jordbruks- och livsmedelsindustrin har en lång tradition där betydelsen av dessa näringar kommer att intensifieras genom dels en ökande efterfrågan från befolkning om tillgång på

---

²⁰ Smart specialisering i Norrbotten Region Norrbotten (2020)

²¹Kvinnor och män i belysning 2019, 51 000 anställningar i Norrbotten till och med 2030

²² Smart specialisering i Norrbotten

lokalproducerade livsmedel och dels ett ökat nationellt och regionalt fokus på självförsörjning som krisberedskap. Den snabbt ökande efterfrågan på lokalproducerat har dessutom redan utvecklat flera nya cirkulära affärsmodeller som möjliggör lokal tillgång och efterfråga.

Övre Norrland är en stark industriregion med flertalet stora och världsledande industrier inom flera sektorer vilka har hög grad av automation även internationellt sett. En helt ny sektor, energilagring växer fram. Flertalet lokala, nationella och internationella leverantörer och underleverantörer, tjänstebolag och samarbeten är knuta till den industriella produktionen. I Västerbotten omsätter bara Tech-sektorn 40 Miljarder kronor²³

Egenföretagandet är lägre i Övre Norrland än i riket och skillnaderna mellan kommunerna är stora. I synnerhet glesbygdsdominerade kommuner uppvisar en högre grad av entreprenörskap och egenföretagande än både kuststäderna och industridominerade kommuner²⁴. Kopplat till entreprenörskap finns en stor utmaning med ojämlikhet. Nya företag startas och drivs främst av inrikes födda män. Exempelvis startade 417 nya företag av en kvinna eller av flera kvinnor jämfört med 1 044 stycken som startades av en man eller av flera män under 2016. Endast 13 procent av nystartade företag i Norrbotten grundades av personer med utländsk härkomst. Den genomsnittliga företagsledaren i Norrbotten är en man med gymnasieutbildning och med närmare 20 års erfarenhet som företagsledare. Vidare finns det stora skevheter i könsfördelning bland anställda och i ledningsgrupper, på chefspositioner och i styrelsepositioner, där män dominerar.²⁵ I Västerbotten är kvinnor underrepresenterade både i ledarpositioner och som företagsledare. Exempelvis hade endast en fjärdedel av företagen i Västerbotten en kvinnlig företagsledare år 2016²⁶.

Företagare i Övre Norrland pekar i likhet med andra regioner på brist på kapital, infrastruktur och personal med rätt kompetens som tillväxthämmande faktorer²⁷. I dialog kring utmaningar med kapitalförsörjning är det i synnerhet företag i glesbygdskommuner som har svårt att hitta kapital. Urbaniseringen av banker i regionen påverkar lokala företags kreditillgång. Ett flertal lokala bankkontor har stängts ner de senaste åren, vilket är en del av en nationell trend. De senaste 15 åren har cirka hälften av alla bankkontor försvunnit i Sverige och antalet bankanställda har koncentrerats till storstadsregionerna. Det innebär att den lokala kännedomen försvinner. Bankerna upplevs mer återhållsamma då de inte har personlig kunskap om företaget, företagaren eller den lokala miljö som företaget verkar utifrån. Även på orter där lokala bankkontor finns ser företagarna utmaningar i att besluten inte fattas lokalt utan tas av regionkontoren som de upplever saknar lokalkännedom²⁸. Ett annat område är finansiering för investeringar i innovationen som överstiger fem miljoner kronor. När det gäller investeringar som överstiger fem miljoner kronor krävs vanligtvis att kapitalet kommer från utbudsaktörer som är lokaliserade i någon storstadsregion²⁹. Detta innebär en risk är att entreprenörer och företag försvinner från Övre Norrland eftersom de inte kan erhålla finansiella förutsättningar för att få ut sina produkter/tjänster på en marknad.

En utmaning är den tydligt könssegregerade arbetsmarknaden i Övre Norrland. Traditionella könsnormer styr i stor utsträckning yrkesvalen för kvinnor och män. Kvinnor arbetar i högre grad inom offentlig sektor

---

²³ Näringslivsanalys Umeå och norra Sverige, Bisnode 2019

²⁴ Smart specialisering i Norrbotten, Region Norrbotten (2020)

²⁵ Tillväxtförutsättning för Norrbottens näringsliv, Örtqvist Daniel (2018)

²⁶ Andel kvinnliga operativa företagsledare per bransch i Västerbotten år 2016. Källa: SCB/Tillväxtverket

²⁷ Regionanalys av Norrbottens län- Underlag för regionalt strukturfondsprogram i Övre Norrland 2021-2027

²⁸ Utredning av kapitalförsörjningsstrukturen i Norrbotten Oxford Research september 2019

²⁹ Utredning av kapitalförsörjningsstrukturen i Norrbotten Oxford Research september 2019

och män i det privata näringslivet. Kvinnors arbete är därmed koncentrerat till ett fåtal branscher, medan män har en större branschbredd. Branscherna där kvinnor och män traditionellt är verksamma varierar kraftigt gällande status, anställningsform och lön. Det påverkar bland annat livsinkomst, pension och sjukersättning. Detta kan även påverka möjligheterna att gå från förvärvsarbete till företagande, en större branschbredd underlättar för män. Kvinnor med utländsk bakgrund är den grupp som har lägst förvärvsfrekvens på hela arbetsmarknaden.³⁰

Samiska företag och näringsliv

Majoriteten av den samiska befolkningen är inte sysselsatta inom yrken som är traditionellt samiska. Samiska familjer inom renskötseln har dock alltid använt sig av andra sysselsättningar för att säkra familjens samlade inkomst och för att minska den ekonomiska sårbarheten³¹.

Omstruktureringen mot ett modernare och ett mer differentierat yrkesliv har medfört att samer rekryteras till yrken utöver de traditionella primärnäringsarna³². Samiskt näringsliv har av tradition främst handlat om rennäring, jakt, fiske samt duodji (slöjd och konsthantverk).

Allt fler samer har under senare år startat turistföretag som bedriver verksamhet med den samiska kulturen som kännetecken. Där återfinns alltifrån kommunikation och media, upplevelse- och naturturism, guidning och samisk information till cateringverksamhet³³. I rapporten "Läget i Sápmi – kartläggningar av samiskt näringsliv" identifierades ca 150 mikro- och småföretag inom samisk besöksnäring³⁴. Kvalitet, hållbarhet, säkerhet och trovärdighet är ledord för en ekologiskt hållbar utveckling inom samiska näringar.

Vad gäller särdragen för företagsstrukturen inom de samiska näringarna är majoriteten av företagen mikroföretag. Rennärings- och slöjdföretagen är ofta uppbyggda så att företagaren gör flera saker i samma företag beroende på årstiden. Möjligheten att hitta kompletterande verksamheter till de befintliga samiska näringarna är ofta av högre prioritet än att hitta helt nya verksamheter. Besöksnäringen är dock oerhört viktig för Sápmi eftersom den är en förutsättning för avsättningen av renköttet, slöjden, konsten och designen³⁵.

Tillgång till kapital

God kapitalförsörjning kräver tillgänglig finansiering i alla delar av värdekedjan, från forskning och innovation, genom efterfrågan till företagande för hållbar utveckling. Finansieringsgap och marknadsmisslyckanden i olika delar av denna finansieringskedja hindrar värdekedjans funktion och därmed potentialen att till fullo realisera innovation och smart ekonomisk omvandling mot hållbar utveckling och hållbar tillväxt.

Förutsättningarna för realisering av denna värdekedja ser olika ut i olika delar av landet. Kapitalförsörjning för företagande för hållbar utveckling varierar med tillgängligheten av finansiering för och efterfrågan på lösningar för hållbar utveckling mellan kommuner och regioner. Behovsanalysen i det följande är baserad på Tillväxtverkets förhandsbedömning för finansieringsinstrument inom regionalfonderna 2021-2027.

---

³⁰ Socioekonomisk analys ESF Övre Norrland (202)

³¹ <https://www.sametinget.se/1035>

³² Områdesbeskrivning och SWOT-analys av Interreg Nord's programområde.

³³ Regionanalys av Norrbottens län- Underlag för regionalt strukturfondsprogram i Övre Norrland 2021-2027

³⁴ Sametinget (2019) Läget i Sápmi- kartläggningar av samiskt näringsliv.

³⁵ Områdesbeskrivning och SWOT-analys av Interreg Nord's programområde.

Övre Norrland identifierar ett generellt finansieringsgap rörande företag i tidiga skeden. De har ofta små materiella tillgångar som kan erbjudas som säkerheter. Vidare kan dessa företag lida av bristande finansiell historik eller negativa kassaflöden. Dessa faktorer försämrar möjligheterna till särskilt kreditfinansiering. Utöver företag i tidiga skeden har många företag såsom tjänsteföretag, sociala-, gröna- och högteknologiska företag (med långa ledtider) liknande brister på tillgångar som grund för säkerheter och kreditfinansiering även i senare skeden av företagets utveckling³⁶.

Övre Norrland har vidare länge haft olika territoriella förutsättningar för kapitalförsörjning. Företag utanför storstäderna lider av låga fastighetsvärderingar som påverkar säkerheterna tillgängliga för kreditgivning. Närvaron av finansiärer samt strukturer för kapitalförsörjning varierar geografiskt. Dessa faktorer försämrar tillgången till både kreditfinansiering och riskkapital för företag runt om i landet³⁷. Företagare i Övre Norrland pekar i likhet med andra regioner på brist på kapital, infrastruktur och personal med rätt kompetens som tillväxthämmande faktorer³⁸. Mikro, små och medelstora företag har betydelse för Övre Norrlands utveckling då de ger en snabbare tillväxt av arbetstillfällen.

Regionen konstaterar att generella brister på säkerheter hos olika företag utgör ett hinder för kreditfinansiering i alla delar av landet. Detta motiverar interventioner i kreditmarknaden på NUTS 2 nivå för att sänka kraven på säkerheter för företags kreditfinansiering³⁹.

Tillväxtverket visar i sin studie "Företagens villkor och verklighet"⁴⁰ att andelen företag i hela riket som upplever tillgången på externt ägarkapital som ett problem för tillväxt har minskat under de senaste åren. En förklaring kan vara konjunkturella orsaker. En annan orsak som förklarar den starka minskningen mellan år 2014 och 2017 kan vara att olika initiativ, exempelvis Partner invest Norr Ab har etablerats. Noterbart är att andelen företag som upplever tillgången på externt ägarkapital som ett hinder för tillväxt var år 2017 lägre i Norrbotten (7,3 procent) än Västerbotten (8,3 procent)⁴¹.

Företagen har dock fortfarande svårt med att få finansiering om investeringen för innovationen överstiger fem miljoner kronor. När det gäller investeringar som överstiger fem miljoner kronor krävs vanligtvis att kapitalet kommer från utbudsaktörer som är lokaliserade i någon storstadsregion, exempelvis Köpenhamn, London eller Stockholm⁴². Då finns en risk är att värdefulla entreprenörer och företag försvinner från Övre Norrland eftersom de inte kan erhålla finansiella förutsättningar för att få ut sina produkter/tjänster på en marknad.

Urbaniseringen av banker i regionen påverkar lokala företags kreditillgång. Ett flertal lokala bankkontor har stängts ner de senaste åren, vilket är en del av en nationell trend. De senaste 15 åren har cirka hälften av alla bankkontor försvunnit i Sverige och antalet bankanställda har koncentrerats till storstadsregionerna. Det innebär att den lokala kännedomen försvinner. Bankerna upplevs mer återhållsamma då de inte har personlig kunskap om företaget, företagaren eller den lokala miljö som företaget verkar utifrån. Även på orter där lokala bankkontor finns ser företagarna utmaningar i att besluten inte fattas lokalt utan tas av regionkontoren som de upplever saknar lokalkännedom⁴³.

³⁶ Tillväxtverket, "Förhandsbedömning finansieringsinstrument inför ERUF 2021-2027", 2021.

³⁷ Tillväxtverket, "Förhandsbedömning finansieringsinstrument inför ERUF 2021-2027", 2021

³⁸ Regionanalys av Norrbottens län- Underlag för regionalt strukturfondsprogram i Övre Norrland 2021-2027

³⁹ Tillväxtverket, "Förhandsbedömning finansieringsinstrument inför ERUF 2021-2027", 2021

⁴⁰ Tillväxtverket. <https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/foretagens-villkor-och-verklighet.html>

⁴¹ Utredning av kapitalförsörjningsstrukturen i Norrbotten Oxford Research september 2019

⁴² Utredning av kapitalförsörjningsstrukturen i Norrbotten Oxford Research september 2019

⁴³ Utredning av kapitalförsörjningsstrukturen i Norrbotten Oxford Research september 2019

Kompetensförsörjning

Arbetskraft med relevant kompetens är en förutsättning för utvecklingen av regionens näringsliv och offentlig verksamhet⁴⁴. Tillgång till internationellt konkurrenskraftig kompetens bygger på att hela kedjan fungerar, från skola till ett universitetssystem som premierar toppkvalitet i såväl forskning som utbildning.

Rekryteringsbehoven fram till 2030 i regionen är betydande och består till största delen av luckor efter pensionsavgångar. Exempelvis är rekryteringsbehovet i Norrbotten 51 000 anställningar fram till 2030. Många kommuner i Övre Norrland står inför betydande utmaningar när det gäller kompetensförsörjning, drygt 27 procent av små och medelstora företag i regionen (SMF)⁴⁵ upplever att tillgång till lämplig arbetskraft är ett stort hinder för tillväxt⁴⁶.

Kompetensförsörjning handlar om att arbetsgivare kan attrahera talang och kompetens, samt att bibehålla dessa genom att kontinuerligt erbjuda kompetensutveckling. Det handlar även om att skapa en inkluderande tillväxt för alla grupper av människor, där validering av kunskap är ett viktigt instrument.

De snabba förändringarna på arbetsmarknaden med ökade krav på såväl generella som specifika kompetenser innebär dessutom att arbetskraft utan avslutad gymnasieutbildning riskerar att få det svårare på arbetsmarknaden⁴⁷. Ny kunskap som skapas vid universitet och högskolor kommer inte näringslivet till godo i så stor utsträckning. Länkarna mellan de svenska lärosätena och kunskapsintensiva nya och växande entreprenörsföretag bör därför stärkas genom utökade och delvis nya samverkansformer⁴⁸.

Skillnaderna gällande högre utbildning mellan kvinnor och män i Övre Norrland är stor, precis som i övriga riket, där kvinnor i högre utsträckning går vidare till eftergymnasial utbildning. Exempelvis har 38 procent av kvinnorna i Norrbotten en eftergymnasial utbildning jämfört med 21 procent för männen. Västerbottens utbildningsnivå är i nivå med riket, men skillnaderna i utbildningsnivå är precis som i Norrbotten mycket stora mellan kommunerna, exempelvis har en femtedel eftergymnasial utbildning i kommunerna Dorotea och Norsjö, medan det i Umeå är varannan invånare⁴⁹.

Utbildningsvalen för kvinnor i regionen följer i hög utsträckning traditionella könsmonster. Pojkar och unga män har lägre betyg än flickor och unga kvinnor i grund- och gymnasieskolan och färre män än kvinnor påbörjar och avslutar högre studier. Det är dock lättare för män att göra karriär inom akademien än vad det är för kvinnor. Socioekonomi har också, utöver kön, en avgörande inverkan på studieresultaten⁵⁰.

Utmaningar och möjligheter för ett koldioxidfritt och grönare Europa

---

⁴⁴ Smart specialisering i Norrbotten, Region Norrbotten (2020)

⁴⁵ SMF omfattar mikroföretag (färre än 10 anställda), små företag (10-49 anställda) och mellanstora företag (50-249 anställda).

⁴⁶ Företagens villkor och verklighet, Tillväxtverket 2017

⁴⁷ Smart specialisering Norrbotten, Region Norrbotten (2020). Ejdemo Thomas och Parding Karolina, 51 000 anställningar i Norrbotten till och med 2030 (2018)

⁴⁸ Braunerhjelm Pontus Entreprenörskap i Sverige – Nationell GEM-rapport 2020 (2020)

⁴⁹ Socioekonomisk analys Europeiska socialfonden Övre Norrland, 2020

⁵⁰ Ett jämställt Västerbotten

Fossilfritt energisystem

Både Norrbottens Västerbottens klimat- och energistrategi identifierar fossilberoendet i exempelvis transporter som en stor utmaning, samtidigt som båda strategierna lyfter potentialen i länen att utveckla och producera mer förnybar energi^{51,52}. I "En klimatstrategi för Sverige" slår regeringen fast att Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland och ambitionen är att den svenska fordonsflottan ska bli fossilfri⁵³.

Den nationella målsättningen för transportsektorns minskning av växthusgasutsläpp innebär att transportsektorn ska vara fossiloberoende till 2030. Det betyder att utsläppen av växthusgaser från transportsektorn ska vara 70 procent lägre år 2030 än de var 2010.

Analys av offentlig statistik visar att utvecklingen i Övre Norrland går långsamt. För Norrbottens del var växthusgasutsläppen från transportsektorn 2017 femton procent lägre än 2010. I Västerbotten var motsvarande siffra tio procent⁵⁴.

Det tydligaste styrmedlet för att öka hastigheten i omställningen är den nationella reduktionsplikten. Den innebär att en bestämd och årligen ökande del förnybara bränslen ska blandas in i den bensin och diesel som säljs.

En av utmaningarna för energisystemet i Övre Norrland är att en ökning av produktionen av förnybar energi, framför allt el, inte kan tillgodogöras fullt ut på grund av kapacitetsbrist i överförings- och distributionsinfrastrukturen. Utmaningen förstärks av en rad andra faktorer och möjligheter som exempelvis att:

- Nätägarna har anslutningsplikt för nya kunder men först till kvarn gäller avseende möjligt effektuttag. Detta innebär att kunder ofta "bokar upp" mer effekt än vad de i realiteten behöver.
- Omställningen till ett fossilfritt samhälle medför ökade krav på elnäten, bland annat på grund av mer ojämn elproduktion i samband med en ökande elektrifiering.

Cirkulär ekonomi

Klimatförändringar kommer att kräva en omställning till minskande utsläpp, särskilt från transporter, ökad beredskap för att hantera effekter av klimatförändringarna liksom utvecklande av nya lösningar för att tillhandahålla varor och tjänster med mindre klimatavtryck⁵⁵.

Omställningen till en cirkulär ekonomi innebär en omvandling av samhället och är nödvändig för att Övre Norrland ska uppnå sina klimatmål och bibehålla näringslivets konkurrenskraft globalt^{48,49}.

En cirkulär ekonomi kopplar till hur samhället planeras, till exempel vad gäller mark- och vattenanvändning, vilket får avgörande betydelse för både näringsliv och allmänheten.

---

⁵¹ Norrbottens klimat- och energistrategi

⁵² Västerbottens klimat- och energistrategi

⁵³ En klimatstrategi för Sverige

⁵⁴ Nationella emissionsdatabasen

⁵⁵ Globaliseringens drivkrafter och samhällsekonomiska konsekvenser, 2008, Karolina Ekholm Stockholms universitet och SNS.

Anpassning till ett förändrat klimat

Klimatförändringen är en av vår tids största utmaningar och kräver globala, nationella, regionala och lokala åtgärder för att begränsa utsläppen av växthusgaser och anpassa samhället till ett förändrat klimat^{56,57}.

Övre Norrlands geografiska placering i Arktis medför en stor påverkan av de pågående klimatförändringarna. Till dags dato uppskattas den mänskliga aktiviteten ha orsakat en global uppvärmning på cirka 1,0°C över förindustriell nivå. Många landområden och årstider uppvisar en uppvärmning över det globala årliga genomsnittet. Exempelvis är uppvärmningen i den Arktiska regionen två till tre gånger högre än det globala genomsnittet⁵⁸.

Klimatzonerna i Sverige flyttar norrut med mellan 5 och 10 kilometer om året. Det gör att den skog som planteras och brukas idag också kunna producera och vara lönsam i en framtida klimatzon. Skogen ska utöver att producera virke också bevara biologisk mångfald och ge möjligheter till naturvistelse även för kommande generationer.⁵⁹

I ett förändrat klimat kan också antalet skogsbränder och deras utbredning komma att öka. Brandrisksäsongen förväntas bli längre i hela Sverige. Antalet perioder med hög risk för skogsbrand förväntas öka, precis som högriskperiodernas längd. Olika slags verktyg kan underlätta åtgärder kring brand.⁶⁰

Ett förändrat klimat med högre temperaturer, fler skyfall och längre perioder med torka påverkar även tillgången till och kvalitén på dricksvatten. Även mer långsamma förändringar som de i yt- och grundvattenmängd ger nya utmaningar.⁶¹

Med ett förändrat klimat förändras riskbilden för förorenade områden. Ett förändrat klimat med högre maxflöden/lägre minflöden i vattendrag, frekventare skyfall samt ökad risk för ras och skred och erosion bidrar till en ökad föroreningsrisk framöver. För att minska risken för föroreningsutbredning är det viktigt att miljöfarliga verksamheter skyddas och anpassas till framtida klimateffekter och att klimatrelaterade risker vägs in vid bedömning av saneringsbehov av förorenade områden.⁶²

I Övre Norrland präglas såväl historiskt som idag av stora råvarubaserade industrier inom branscherna gruvindustri, metallindustri och träindustri. En betydande del av länets nuvarande efterbehandlingsbehov kan kopplas till dessa branscher.^{63,64}

I Norrbottens och Västerbottens Regionala utvecklingsstrategier nämns klimatanpassning som en utmaning som behöver hanteras. Främst handlar det om att främja insatser men också att man behöver

---

⁵⁶ Norrbottens Regionala utvecklingsstrategi

⁵⁷ Västerbottens Regionala utvecklingsstrategi

⁵⁸ IPCC (2019). AR6 Specialrapport om 1,5 graders uppvärmning.

⁵⁹ Skogsstyrelsen (2020-09-16) <https://www.skogsstyrelsen.se/bruka-skog/olika-satt-att-skota-din-skog/klimatanpassad-skogssktsel/>

⁶⁰ <https://www.klimatanpassning.se/klimatanpassa/vagledning-for-klimatanpassning/hantera-risker/brand-1.89107>

⁶¹ <https://www.klimatanpassning.se/hur-samhallet-paverkas/vatten-och-avlopp/dricksvatten-1.90973>

⁶² Miljösamverkan Sverige (2018). Klimatanpassning i prövning och tillsyn av miljöfarliga verksamheter och förorenade områden

⁶³ <https://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/miljo-och-vatten/fororenade-omraden.html#0>

⁶⁴ Länsstyrelsen i Norrbottens län (2017). Regionalt program för efterbehandling av förorenade områden i Norrbottens län 2018-2020

klimateanpassat transportinfrastruktur och processer för fysisk planering. Även de samiska näringarna nämns som en viktig näring att anpassa till de förändringar vi ser.

Utmaningar och möjligheter för ett mer sammanlänkat Europa

Bredband

I Övre Norrland är tillgången till bredbandsinfrastruktur av stor betydelse för möjligheten att arbeta, driva och utveckla företag samt för att tillhandahålla en god samhällsservice. Genom den digitala tekniken kan avstånd, så väl fysiska som ekonomiska och sociala, förkortas både inom regionen och till övriga regioner inom EU.

Men den digitala tekniken i Övre Norrland behöver förbättras, exempelvis har Norrbotten den lägsta graden mobil yttäckning i hela landet. I många regioner når yttäckningen för mobiltelefoni nära 100 procent av regionens yta. I Norrbotten utvecklades yttäckningen för mobiltelefoni (mobila taltjänster) från att täcka 64,2 procent av geografin 2013 till 71,6 procent 2018⁶⁵. I 2020 års uppföljning av regeringens bredbandsstrategi framgår att en ökad mobil användning kräver investeringar i fast bredband, bland annat genom förbättrad kapacitet till och från basstationer⁶⁶.

Fungerande mobila kommunikationer i glesbebodda fjällområden är av särskild betydelse för den samiska befolkningen, eftersom mobila kommunikationer innebär ökad säkerhet och trygghet för renskötarna som periodvis arbetar i socialt isolerade miljöer⁶⁷. Sametinget menar också att utbyggnation av mobilt internet på ett positivt sätt kan stimulera samarbeten mellan samebyar, besöksnäringen och andra intressenter som verkar i regionens fjällområden⁶⁸.

Regeringens mål är att 93 procent av alla hushåll och företag ska ha tillgång till bredband 2025⁶⁹. Post och Telestyrelsens bredbandskartläggning för 2019 visar att tillgången till fast bredband i Norrbotten och Västerbotten, där folk bor och arbetar, behöver utvecklas för att nå regeringens mål. Endast 80 procent av hushållen och 77 procent arbetsplatserna i Norrbotten har fiber. Siffrorna för Västerbotten är att 88 procent av hushållen och 87 procent av arbetsplatserna har tillgång till 100 Mbit/s eller mer⁷⁰.

För att främja en digital utveckling av hela Övre Norrland, vilket innebär förbättrade arbetsmöjligheter i fjällområdena och bättre utvecklingsmöjligheter för företags- och besöksnäringen, behövs ett fortsatt arbete för förbättrade uppkopplingsmöjligheter. I och med att många områden i regionen är glesbefolkade är det inte alltid lönsamt för bredbandsbolagen att själva stå för utbyggnationen av nätet. Av den anledningen är fortsatta offentligt finansieringsstöd för satsningar på bredbandsutveckling nödvändig.

---

⁶⁵ OECD:s territoriella utvärderingar Nordliga glesbefolkade områden (2017)

⁶⁶ Uppföljning av regeringens bredbandsstrategi 2019.

⁶⁷ Christina Lunner Kolstrup, Lillian Lavesson och Mozhgan Zachrisson (2019). Arbetsmiljö, hälsa och säkerhet bland renskötare i svenska *Sapmi*. Sveriges lantbruksuniversitet.

⁶⁸ Sametinget (2019). Sammanträdesprotokoll, 5 december.

⁶⁹ IT i människans tjänst – en digital agenda för Sverige, Näringsdepartementet, 2011

⁷⁰ PTS mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2019 PTS-ER-2020:15

Transportinfrastruktur

Transportinfrastruktur och transportlösningar är en av de viktigaste förutsättningarna för att stärka samspelet mellan orter, arbetsmarknader och tillgängligheten till utbildning. Det är också en förutsättning för att göra regionen attraktivt för företagande och boende.

För Övre Norrland är vägnätets kvalitet nära sammankopplat med utvecklingsmöjligheterna inom bland annat besöksnäringen och skogsindustrin. I stora delar av geografien är det svårt att skapa alternativ till bil och lastbil, i synnerhet i de glest befolkade delarna av geografien⁷¹.

Det transportintensiva näringslivet är beroende av ett robust och kapacitetsstarkt transportsystem för att bidra till övriga Sveriges och Europas välfärd. Ett utvecklat järnvägsnät och en effektiv sjöfart förstärker det nationella intermodala transportsystemet och bidrar till ökad flexibilitet, leveranssäkerhet och miljö- och klimatvänliga alternativ för näringslivets transporter⁶¹. För att uppfylla regionala, nationella och europeiska mål för klimatet och för tillväxt och sysselsättning, krävs konkurrenskraftiga transportlösningar som bygger på långsiktig hållbarhet.

Industrin efterfrågar också möjligheter att köra allt tyngre transporter, något som kan vara effektivt ur både kostnads- och miljösynpunkt⁷². Mer välunderhållen infrastruktur är i detta avseende viktigt såväl för att upprätthålla näringslivets konkurrenskraft som för att garantera individers säkerhet.

Luleå hamn hanterar idag rikets tredje största godsvolym och är av EU även klassad som en core-hamn⁷³. För att möta framtida behov av malmtransporter planeras för breddning och fördjupning av farleden.

Mellan Umeå och Vasa sätts en ny miljövänlig färja i trafik våren 2021. Den kan skapa ytterligare möjligheter för järnvägstransporter i öst-västlig riktning. Tillsammans med de mindre och mellanstora hamnarna tillgodoses olika behov hos industrierna längs kusten då hamnarna kompletterar varandra. Genom åtgärder som stärker och knyter samman hamnarna med övriga transportslag skapas en helhet med ett mer långsiktigt hållbart transportsystem med bättre förutsättningar att avlasta den hårt belastade marktransportinfrastrukturen⁷⁴.

Norrbotten har flera transportstråk av betydelse. Till dessa stråk räknas flygplatserna i Luleå, Kiruna, Arvidsjaur, Gällivare och Pajala; vägarna E4, E45 och E10 mellan Luleå och Narvik, järnvägarna Botniska korridoren, Stambanan genom Övre Norrland, Norrbottenbanan mellan Umeå och Luleå, Malmbanan och Haparandabanan; samt sjötrafik, med Luleå som största hamn. Framförallt krävs gott samarbete kring säkerställandet av finansieringen för Norrbottenbanans samtliga planerade sträckor, så att de kan färdigställas före år 2030 och därefter ingå i EU:s transportnätverk.

---

⁷¹ Regional Systemanalys Norrbotten och Västerbotten 2016. Region Västerbotten och Länsstyrelsen i Norrbotten

⁷² Norrbottens handelskammare (2019). "Grönare, tyngre och säkrare transporter i Norrbotten". Artikel på hemsida, 29 april. Tillgänglig via: <http://www.norrbottenshandelskammare.se/gronare-tyngre-och-sakrare-transporter-i-norrbotten/> [2020-03-19]

⁷³ Förbättra förutsättningarna för näringslivet, PM till Nationell plan för transportsystemet 2018-2029. Trafikverket.

⁷⁴ <https://svenska.yle.fi/artikel/2019/01/21/bestallningen-ar-undertecknad-varen-2021-seglar-nya-kvarkenfarjan-in-i-vasa-hamn>

Botniska korridoren är en viktig gränsöverskridande korridor i det europeiska stomnätet, TEN-T core network, som kopplar ihop Europa med norra Sverige, Norge och Finland.

Norrbottenbanan, som nu är under konstruktion, är viktig både för att stärka kapaciteten vad gäller godstransporter och för att förbättra människors mobilitet. Norrbottenbanan kommer att fylla en emotsedd funktion att knyta samman arbetsmarknader och branscher lokaliserade kring städer längs med norrlandskusten. I övrigt krävs fortsatta förbättringsarbeten på Malmbanan samt på Stambanan genom övre Norrland, där antalet flaskhalsar och sårbarheten behöver minska genom införande av dubbelspår på vissa sträckor⁷⁵.

EU har beslutat att de nordsydliga transportstråken ska ingå i TEN-T Core Network, vilka ska vara färdigställda före 2030⁷⁴. TEN-T omfattar alla transportformer (järnväg, vägnät, flygfart, trafik på vatten och terminaler/hamnar) och det övergripande målet är att de ska skapa ett säkert och hållbart trafiksystem för EU, som bidrar till smidig transport för människor och varor. Utbyggnaden av Norrbottenbanan sker nu i takt för att uppfylla 2030-målet och för att åtminstone delar av den ska kunna inkorporeras i det europeiska transportnätverket⁷⁵.

Näringslivet och den offentliga sektorn i Norrbotten och Västerbotten behöver goda flygförbindelser för samverkan med övriga landet och resten av världen. För besöksnäringens utvecklingsmöjligheter är tillgänglighet till flyget avgörande med Arlandas funktion som nationellt och internationellt nav.

För att bidra till en ökad tillgänglighet i regionen finns ett behov att kunna utveckla ett hållbart resande. Kollektivtrafikens marknadsandel är så låg som 6 procent i Norrbotten⁷⁶ och därmed sämst i landet. Övervägande delen av Norrbottens befolkning bor i tätorterna och drygt 70 procent⁷⁷ bor inom pendlingsavstånd i kustområdet. Dessutom sker ett betydande arbets- och studiependling till/ från Finland där samordning och utveckling av kollektivtrafiken är av stor betydelse för det gränsöverskridande samarbetet.⁷⁸

ERFARENHETER FRÅN TIDIGARE PROGRAMPERIOD

De erfarenheter som kan dras av den nuvarande programperioden är att Övre Norrlands notifieringar om vad man vill borde ha tillkännagivits tidigare så att Näringsdepartementet hade haft större möjligheter att driva dessa frågor gentemot EU Kommissionen. Övre Norrland har i några fall gjort notifieringar men det är en tids- och resurskrävande process som försenar projektstart med i snitt ett år. Hantering av försumbart stöd är tidkrävande och i vissa fall svårt att förstå för projekten. Gruppundantagens krav på stor egen del av finansieringen utesluter många aktörer.

---

⁷⁵ Trafikverket (2017). Bilaga 2, Prioriterade brister och förslag till åtgärder per stråk Till Nationell plan för transportsystemet 2018-2029.

⁷⁶<https://www.svenskkollektivtrafik.se/globalassets/svenskkollektivtrafik/dokument/verktyg-och-system/kollektivtrafikbarometern/kollektivtrafikbarometern-arsrapport-2018.pdf>

⁷⁷ Regionala kollektivtrafikmyndigheten, Trafikförsörjningsprogram Norrbottens län 2018-2030

⁷⁸ Mobility management är ett koncept för att främja hållbara transporter och påverka bilanvändning genom att förändra resenärers attityder och beteenden.

Projekttiden bör kunna variera mer, eventuellt ska man ha olika projektider beroende på satsningens art. En tänkbar modell skulle vara att ha längre projektid med halvtidsutvärdering som avgör projektets möjlighet att bibehålla finansieringen.

- Insatsområde 1 Att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation. Universiteten anser inte att insatsområdets aktiviteter speglar namnet Forskning och Innovation. Deltagande i vetenskapliga konferenser och framtagande av vetenskapliga artiklar är till viss del en grund för universitetens intresse av att driva projekt. Övriga forskningsaktörer har svårt att söka projekt då täckningen för Overhead kostnader är för låg för dessa.
- Insatsområde 2 Att öka tillgången till, användningen av och kvaliteten på informations- och kommunikationsteknik. Ska olika aktörer bygga olika sträckor eller hade det varit bättre med ett samlat ansvar för byggnationer.
- Insatsområde 3 Att öka små och medelstora företags konkurrenskraft. Insatsområdet täcker upp många intressanta och bra satsningar men det blir lätt lite "spretig".
- Insatsområde 4 Att stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer. Det har varit enklare att nå ut till organisationer och kommuner än till företag. Få aktörer har visat intresse av att driva projekt och det tog tid innan det började komma in ansökningar avseende annat än förstudier.
- Insatsområde 5 Att främja hållbara transporter och få bort flaskhalsar i viktig nätinфраstruktur. Större investeringar har ofta varit förenade med långa processer och fördringar. Förvaltande myndighet har kunnat besluta om sådana projekt i etapper där det reserveras pengar för fortsättning om projektet anses viktigt och prioriterat, eller ha längre projektid och högre budget med villkor om halvtidsavstämning.

ÖVRIGA PROGRAM OCH STRATEGIER

Det regionala strukturfondsprogrammet ska bidra till sektorssamordning och hänsyn ska också tas till den potential som kan finnas i form av samarbete med angränsande regioner och länder. EU:s strategi för Östersjöregionen har till syfte att möta de gemensamma utmaningar som länderna i Östersjöregionen står inför. Strategin har tre huvudmål: rädda havsmiljön, länka samman regionen och öka välståndet. Under programperioden 2014–2020 ska en samordning mellan de makroregionala prioriteringarna och insatserna i det regionala strukturfondsprogrammet möjliggöras.

ERUF programmet kan komma att skapa synergier på en rad olika sätt. Norrbottens Smart specialiseringsstrategi och Innovationsstrategin i Västerbotten och till viss del Socialfonden (ESF) för övre Norrland är viktiga finansieringskällor tillsammans med statliga regionala utvecklingsmedel, kommunernas och regionens egen finansiering samt privat medfinansiering. Vidare finns det möjligheter till finansiering från andra nationella och europeiska fonder och program. Nedan följer en lista på ett urval av finansiärer, fonder och program:

- Regionalfonden – nationella programmet
- Socialfonden – Övre Norrland
- Fonden för rättvis omställning
- Landsbygdsprogrammet
- Interreg programmen (Östersjöprogrammet, Nord och Botnia Atlantica, Northern Periphery and Arctic och Interreg Europé)
- Horisont Europa
- Energimyndigheten

- KK-stiftelsen
- Tillväxtverket
- Vinnova
- Kempestiftelsen

I programmet ska principen om icke-diskriminering beaktas både i framtagandet och i genomförandet. Icke-diskriminering handlar om att alla ska inkluderas i samhället och arbetslivet oavsett kön, ålder, etnicitet, religion, sexuell läggning och funktionshinder. Detta ska åstadkommas genom att lika rättigheter och möjligheter främjas och att det i projekten skapas förutsättningar för att alla ska kunna utvecklas på sina egna villkor och komma till sin rätt.

ÖVRE NORRLANDS SMART SPECIALISERINGSOMRÅDEN

NORRBOTTEN

Norrbottens Smart specialisering Norrbottens främsta fördelar ligger i dess mineraltillgångar och skogsbruksresurser, kapaciteten för förnybar energi. Den Naturbaserade ekonomin är Norrbottens Smart specialiseringsområde. För att öka diversifieringen av ekonomin måste man använda sig av de befintliga styrkorna inom gruvdrift och skogsbruk, samt därtill relaterad förädling och teknik, för att skapa nya affärs- och jobbmöjligheter. Diversifieringen av ekonomin relaterade till dessa fördelar kommer att göra det möjligt att utveckla ekonomin. Vår naturbaserade ekonomi, de vill säga malm, stål, skog och vattenkraft, bör även i framtiden finnas i fokus för den forskning och utveckling för att säkerställa europeisk konkurrenskraft. Förnyelsen av ekonomin genom kunskapsspridning mellan närliggande verksamheter, benämns "relaterad variation". Det betyder att länet ska bygga upp nya näringar utifrån de styrkor och konkurrensfördelar som Norrbotten redan har, samtidigt som vi vågar ta risker och prövar något som vi inte har försökt tidigare. Då uppstår viktiga synergier mellan nya innovativa företag och basindustrin

Smart diversifiering (utvecklingsområden dvs. de vi kan bli bra på om 10 till 15 år)

Arktiska testbäddar, Norrbotten är en världsledande region inom testning eftersom man kan erbjuda utmärkta områden för vintertester i ett stabilt vinterklimat med minusgrader under flera månader.

Norrbotten erbjuder testmiljöer för bilindustrin, men även för nya kompositmaterial, vindkraft i kalla klimat, spårfordon och en lång rad olika framtida lösningar. En av näringarna som intimt hänger ihop med testnäringen är hotellnäringen. Testföretagen attraherar årligen ett stort antal besökande som arbetar med tester under högsäsong. Det arktiska klimatet skapar också möjligheter som rör testning av teknik. Arktiska tester har en stor tillväxtpotential. Regionens naturliga förutsättningar, i kombination med kompetens och teknikhöjd, utgör viktiga konkurrensfördelar. I regionen finns unika möjligheter att bedriva arktiska tester med tillgång till stora arealer som är glest befolkade, i en miljö med stabilt vinterklimat med snö, mörker och torr kyla, ren luft, midnattssol, luftrum, och en väl utbyggd infrastruktur. Det finns goda möjligheter att utvidga testverksamhet till andra områden som flyg, tåg, samt mobil kommunikation.

Energiteknik: Till de unika förutsättningarna i Norrbotten hör tillgången till en stor mängd förnyelsebar energi i form av miljövänlig vatten- och vindkraft. Dessutom är elnätet, som våra basindustrier är helt beroende av, stabilt och byggt för arktiska förhållanden. Politiska mål och regelverk för att minska koldioxidutsläppen ger incitament att satsa på förnybar energi. Övergången till förnybara energikällor ger skogsbrukets satsningar på produktion av bioenergi helt nya möjligheter till tillväxt. För ökad konkurrenskraft krävs insatser som främjar en hållbar energianvändning och energiförsörjning baserade på förnybara energikällor. I Porjus finns en teststation där man kan bedriva fullskaliga experiment inom

vattenkraften – den enda av sitt slag i världen. Porjus gamla kraftstation, är centrum för världsledande forskning. Utnyttjandet av vattenkraften har till följd av avregleringen och förnyelsebara energikällor förändrats, vilket får till följd att vattenkraftsaggregaten stoppas och startas mer frekvent. I Norrbotten bedrivs experiment inom forskningsområden som rotordynamik, turbin-, lager- och generatorteknik. Det gör det möjligt att mäta hur aggregatets olika delar påverkas och beter sig under drift, start och stopp – en forskning som nationell och internationell vattenkraftbransch följer med stort intresse.

Rymdteknik Norrbotten är Sveriges och Europas rymdcentrum. Rymden kan möjliggöra forskning som ger bidrag till lösningar av globala samhällsutmaningar. Utforskning av rymden ger Sverige och EU de verktyg som behövs för att hantera globala samhällsintressen, såsom klimatförändringar, migration, rörlighet och energisäkerhet. I länet finns det en stark forskningsmiljö kring rymden med Esrange Space Center, Rymdbolagets bas för uppsändningar, kontroll av satelliter och tester av rymdfarkoster. Här finns Institutet för rymdfysik som konstruerar instrument för att mäta till exempel norrsken. Här finns också Institutionen för rymdvetenskap som utbildar rymdingenjörer och rymdforskare, liksom The European Space Agencys satellitstation Salmijärvi. Huvudkontoret finns på Rymdcampus i Kiruna. EISCAT som är en internationell forskningsinfrastruktur där endast en del av verksamheten finns i Sverige har också en mottagarstation som ligger några kilometer öster om Kiruna centrum. Det är en av få internationella forskningsinfrastrukturer där Sverige är värdnation. Esrange ska utveckla uppskjutningsteknik för små och stora raketer, mer miljövänliga motorer, flygtester och satellitteknik. Anläggningen ska även kunna användas för demonstration av exempelvis nya komponenter för rymdapplikationer. Regeringen har tagit fram en strategi för svensk rymdverksamhet. Strategins utgångspunkter är att utveckla den svenska rymdindustrin så att Sverige ska bli en stark rymdnation.

Kulturella och kreativa näringar: Norrbotten behöver bredda sin näringslivsstruktur. Kulturella och kreativa näringar bidrar till det. Området omfattar verksamheter inom flera olika branscher: kommunikation, design, arkitektur, musik och ljud, film och tv, litteratur, foto, bildkonst, scen, spel och gamification med flera. Utvecklingen går snabbt och konkurrensen är global oavsett vilken bransch man är verksam i. Det är därför viktigt att se gränsöverskridande möjligheter för samarbeten i vilka olika branscher kan komplettera varandra. Tillsammans kan man skapa nya innovativa tjänster och produkter som man inte har haft möjlighet att göra tidigare. Det är viktigt att Norrbotten kan erbjuda högre kompetens inom fler områden och i nya kombinationer, till exempel inom konst, design och teknik

Besöksnäringen växer och i Norrbotten har omsättningen ökat med 58 procent sedan 2010 och gav 2015 upphov till 4 068 årsverken. Besöksnäringen är ett tillväxtområde med stora förutsättningar att utvecklas och bidra till en ökad regional konkurrenskraft. Regionens natur, kultur och historia, i kombination med utveckling av bra kommunikationer, ger goda möjligheter att skapa produkter och upplevelser av hög kvalitet. Utveckling av samisk turistnäring, som sker med utgångspunkt från den samiska befolkningens förutsättningar och behov, kan stimulera till ökad attraktivitet, fler innovationer och entreprenörskap i regionen. Utvecklingen av den samiska turismen i regionen Sápmi skall vara en positiv upplevelse för enskilda samer, samebyar och glesbygdsbor i allmänhet. En sådan utveckling skapar sysselsättning och stärker glesbygdens företag ekonomiskt. En stor tillväxtpotential ligger i samisk mat och slöjd kopplad till utveckling av samiska produkter för turism. Kombinationen av ny teknik, forskning och innovationskraft främjar utvecklingen av nya affärsidéer, vilket ger goda möjligheter för den norrbottniska turismen att vara konkurrenskraftig i ett internationellt perspektiv. Besöksnäringen växer också med ett allt större fokus på att skapa sommar och vinterattraktioner, och koppla samman detta med lokal livsmedelsproduktion.

Smart Samhälle (stora utmaningar) den andra stora BRP delen i Norrbottens ekonomi är den offentliga sektorn. Stat, regioner och kommuner svarade för 42 procent av den totala sysselsättningen. Smarta

samhällen ställer nya krav på hur vi bor, reser och transporterar oss för att bidra till ett mer hållbart samhälle och öka regionens attraktions- och konkurrenskraft genom att bli nationellt ledande på tjänster för smarta samhällen genom att vidareutveckla och skapa ett fossilfritt samhälle som fortfarande har tung industri och som fortfarande kommunicerar med övriga världen genom att folk flyger hit och tvärtom. Norrbotten skulle kunna erbjuda testmiljöer för framtidens transportsystem, för framtidens boende, för framtidens naturresurshantering, för framtidens cirkulära system för sopor, avlopp, vatten, värme, för hållbar sjukvård trots glesbefolkning etc.

Norrbottens smarta specialiseringsstrategi är en process som kommer att uppdateras kontinuerligt.

Västerbotten

Västerbottens innovationsstrategi knyter an mot EU2020 och den nationella innovationsstrategin. Strategin ska stärka Västerbotten och Sverige och bidra till ökad europeisk konkurrenskraft. Regionala utvecklingsstrategin (RUS) ligger till grund för innovationsstrategin (RIS) och andra regionala strategier. Strategierna har tagits fram parallellt under 2012–2014. En av sex delstrategier i RUS är inriktad på strukturer för innovation med fyra prioriterade områden.

1. Innovationer inom hälso- och sjukvård Produkt- och tjänsteutveckling i både privat och offentlig verksamhet med koppling till hälso- och sjukvård är ett tillväxtområde med stor nationell och internationell utvecklingspotential. En regional struktur för klinisk forskning och kliniska prövningar har byggts upp. Genom samarbete med universitet och näringsliv stimuleras innovationskraft, idéutveckling och entreprenörskap inom hälso-, sjukvårds- och omsorgssektorn och inom områdena medicinsk teknik, sport och hälsa. 2. Life Science Industrin inom läkemedel, bioteknik och medicinteknik utvecklas i hög grad genom kontinuerlig kontakt mellan näringslivets och akademins aktörer. I regionen finns kvalificerad forskning inom medicinsk cell- och molekylärbiologi, samt en väl utvecklad bioteknik och medicinsk teknik med informations- och kommunikationsteknik som stöd. Regionens biobanker och flergenerationsdata omfattar unika populationsbaserade biobanksmaterial med mycket långa uppföljningstider och upprepade prover. Digitalisering och länkning av data utförs med väl beprövade system och högt ställda kvalitetskrav.

- Ett samordnat regionalt innovationsstödsystem med starka aktörer
- Mötesplatser för innovation
- Ökad samverkan mellan näringsliv och akademi
- God tillgång på riskkapital och riskvilligt kapital

RIS fördjupar och utvecklas innehållet i dessa prioriterade områden och knyter samman insatserna i RUS med de program och strategier som finns på nationell och Europeisk nivå.

Utifrån de regionala innovations strategin har sammanlagt sju fokusområden identifierats. Projekt som bedrivs inom dessa områden kommer att prioriteras.

1. Innovationer inom hälso- och sjukvård

Produkt- och tjänsteutveckling i både privat och offentlig verksamhet med koppling till hälso- och sjukvård är ett tillväxtområde med stor nationell och internationell utvecklingspotential

2. Life Science

Industrin inom läkemedel, bioteknik och medicinteknik utvecklas i hög grad genom kontinuerlig kontakt mellan näringslivets och akademins aktörer. I regionen finns kvalificerad forskning inom

medicinsk cell- och molekylärbiologi, samt en väl utvecklad bioteknik och medicinsk teknik med informations- och kommunikationsteknik som stöd

3. Teknik- och tjänsteutveckling inom industrin

4. Basindustrins efterfrågan på teknik- och tjänsteutveckling kan bidra till att stärka konkurrenskraften hos regionens små och medelstora företag. Hållbart nyttjande av naturresurser i kombination med ledande informations- och kommunikationsteknikutveckling där spetsforskning går hand i hand med industrin har bidragit till att Övre Norrland har en världsledande position inom högteknologisk processindustri inom såväl gruv-, mineral- och skogsnäring samt återvinning.

5. Testverksamhet

Test- och övningsverksamhet är ett område med stor tillväxtpotential där regionens naturliga förutsättningar, i kombination med kompetens och teknikhöjd, ger konkurrensfördelar. I regionen finns unika möjligheter att bedriva testverksamhet med tillgång till stora arealer som är glest befolkade och med ett stabilt vinterklimat med kyla, ren luft och fritt luftrum

6. Upplevelsenärings och kulturella och kreativa näringar

Kulturella och kreativa näringar har en ökande efterfrågan och en positiv roll för regional utveckling, dels på grund av sin egen tillväxtpotential och dels till följd av kopplingar till andra verksamheter och branscher

7. Digitala tjänstenärings för smart region

De digitala tjänstenäringsarna utvecklar verktyg, tjänster och produkter som kopplar samman regionen internt och mot resten av världen

Västerbottens innovationsstrategi är en process som kommer att uppdateras kontinuerligt. Västerbotten är i en process att revidera sin innovationsstrategi smart specialiseringsstrategi.

Regionala utvecklingsstrategier och strategier för smart specialisering

Regionalfondsprogrammet för Övre Norrland är ett viktigt verktyg för genomförandet av de regionala utvecklingsstrategierna och strategier för smart specialisering. I programmet sammanfogas de regionala målen med agenda 2030 och med europeiska mål för hållbar utveckling. Agenda 2030 utgör ett genomsyrande perspektiv, de regionala utvecklingsstrategierna ger de regionala ramarna för arbetet och förordningen för regionalfonden (Skriv mer formellt) ger ramar för vad programmet kan stödja. De smarta specialiseringsstrategierna fokuserar sedan programmets insatser framförallt vad gäller insatser inom innovation och näringslivsutveckling. I bedömningen av projekt kommer även andra strategier så som digitala agendor, Länstransportplaner och andra sektorsprogram vara styrande för urvalet av insatser.

Övre Norrlands smarta specialisering för europeiska regionalfondsprogrammet

Norr och Västerbotten delar flera områden för smart specialisering, men har också några som särskiljer regionerna åt. Samtidigt är arbetet med smart specialisering en entreprenöriell process, vilket innebär att olika typer av insatser och områden kommer att vara aktuella under programperioden. Detta kan beskrivas som att fokus och inriktning kan skifta i takt med att lärandet i den smarta specialiseringsprocessen utvecklas. Vid ingången till programperioden riktar sig den smarta specialiseringen i Övre Norrland mot:

- **Nya produkter och tjänster kopplade till industrin**

- o Regionens goda tillgång på mineraler och skog har länge varit viktiga för utvecklingen. Regionen har goda möjligheter att fortsatt vara drivande i skapandet av en hållbar utvinning, vidareförädlade produkter och cirkulära materialflöden inom gruv- och mineral samt skogsnärings.

- **Hållbar energi och clean tech**
  - o Regionens goda tillgång till grön el, biomassa för nya drivmedel och energiproduktion samt kunnande om clean tech inom näringsliv och akademi finns en stor potential att vara drivande i omställningen till ett grönare och koldioxidsnålt samhälle.
- **Arktiska testnäringar**
  - o Regionen är redan idag ett betydande centrum för biltestning i arktiskt klimat, men behovet av arktiska testmiljöer ökar och har stor potential att utveckling till exempelvis tågtest och teknisk utrustning. Här utgör regionens klimat, stora ytarealer och samhällen bra testmiljöer för ny teknik och sociala innovationer
- **Innovationer inom hälso- och sjukvård och life science**
  - o Regionen har stora utmaningar och möjligheter kopplade till framtidens hälso- och sjukvård. Det finns stor potential för innovation och högklassig forskning kopplade till de verksamheter som finns kopplade till regionerna och kommunerna, universiteten, näringsliv och aktörer inom idéburen sektor. Regionen har bland annat starka kunskapsmiljöer som vid Norrlands universitetssjukhus och relaterade miljöer vid universiteten samt framstående arbete med distansmedicin och E-hälsa
- **Kulturella och kreativa näringar, besöksnäring**
  - o Regionen har i sina unika natur och kulturtillgångar en viktig källa till företagande, evenemang och attraktivitet. Inom området finns en bredd av mer traditionellt företagande så som den unika samiska kulturen och näringen, till spelutveckling och design. Regionens naturmiljöer och urbana miljöer är i många fall unika och attraktiva och bidrar till att skapa attraktiva livsmiljöer. Även om näringarna kan vara mindre betydelsefulla i termer av sysselsättning eller ekonomisk omsättning bidrar de med attraktionskraft och kan stärka innovationsförmågan i samhället, och skapa nya nischer.
- **Smarta samhällen**
  - o Regionen har goda möjligheter att vara drivande i utvecklingen av framtidens samhällen. Regionen har ett väl utbyggt bredband, stort kunnande vid akademi och inom näringslivet samt en offentlig ägd infrastruktur i lagom stora städer och samhällen för att vara testbäddar för framtidens digitala teknik och lösningar.
- **Rymdteknik**
  - o I regionen finns Sveriges rymdcentrum, med utvecklingsmiljön kring Esrange som drivare.....Fyll på

Tabell 1: För målet Investering för sysselsättning och tillväxt

Politiskt mål	Särskilt mål	Motivering max 2000 tecken
Politiskt område 1 Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling	Förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik	Möjlighet att bygga kapacitet bland företag, universitet, forskningsinstitut och samhället Låg FoU intensitet i företagen Brister i innovationsstödsystemen Företagens medverkan i innovationsprocesser är låg Svag internationell samverkan Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd.

Politiskt område 1 Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling	Säkra nyttan av digitaliseringen för invånare, företag och myndigheter	Företag och offentlig sektor nyttjar inte potentialen i digital teknik Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd
Politiskt område 1 Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling	Förbättra de små och medelstora företagens tillväxt och konkurrenskraft	Många små företag på stor geografisk yta Demografisk utveckling Ensidig och sårbar näringslivsstruktur Unga, kvinnor, utrikes födda driver inte företag i samma utsträckning Företagens ägare allt äldre Brist på kapital företagens i tidiga skeden och expansionsfasen Svag internationell närvaro och samarbete Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd
Politiskt område 1 Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling	Utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap	Erbjuder flexibilitet och långsiktighet och mer koncentrerade möjligheter till kompetensutveckling och insatser ska genomföras där behoven är som störst Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd
Politiskt område 2 Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering	Främja förnybar energi	Fossilberoendet i bland annat transportsektorn är en stor utmaning. Övre Norrland har stor potential att utveckla och producera mer förnybar energi. Regeringen har också slagit fast att Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland och ambitionen är att den svenska fordonsflottan ska bli fossiloberoende till 2030. Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd
Politiskt område 2 Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering	Utveckla smarta energisystem, smarta nät och smart lagring på lokal nivå	En ökning av produktionen av förnybar energi, framför allt el, i Övre Norrland kan inte tillgodogöras fullt ut på grund av kapacitetsbrist i överförings- och distributionsinfrastrukturen. Elnät och energisystem som kan integreras på ett kostnadseffektivt sätt kan bidra till att energin kan nyttjas effektivare. Nya former av energilagringsteknik behövs för att reducera svängningar i energisystemet, stärka redundansen och omvandla elenergi till andra energislag. Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd
Politiskt område 2 Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering	Främja anpassning, riskförebyggande och motståndskraft mot katastrofer i samband med klimatförändringen	Samhället och olika verksamheter behöver rustas för att klara de utmaningar som ett föränderligt klimat ger. Anpassning till de nya förhållandena gör att sårbarheten för klimatrelaterade händelser och tekniska olyckor minskas, men också att förutsättningar för att ta vara på de positiva effekter som förändringen ger skapas. Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd

<p>Politiskt område 2 Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering</p>	<p>Främja övergången till en cirkulär ekonomi</p>	<p>Aktörer i programområdet har goda förutsättningar att skapa och testa metoder och verktyg för att öka cirkulariteten i olika materialflöden. Omställningen till en cirkulär ekonomi innebär en omvandling av samhället och är nödvändig för att Övre Norrland ska uppnå sina klimatmål och bibehålla näringslivets konkurrenskraft globalt. Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd</p>
<p>Politiskt område 3 Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet</p>	<p>Förbättra digital konnektivitet</p>	<p>Bredband saknas på vissa angelägna platser i regionen pga. att finns ingen marknad för små samhällen d.v.s. marknadsmisslyckande. Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd</p>
<p>Politiskt område 3 Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet</p>	<p>Utveckla ett hållbart, klimattåligt, intelligent, säkert och intermodalt TEN-T (väg)</p>	<p>De regionala utvecklingsstrategierna, de regionala transportplanerna, regionanalysen samt erfarenheterna från föregående programperiod motiverar behov av insatser inom vald investeringsprioritering. Regionen har följande utmaningar som behöver adresseras: Brister/flaskhalsar i järnvägssystemen brister/flaskhalsar i övergången mellan olika transportslag Hög belastning på regionens vägar Bristande kapacitet vid regionens hamnar Svårigheter att ställa om till nya miljökrav Brister i flyget Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd</p>
<p>Politiskt område 3 Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet</p>	<p>Utveckla hållbar, klimattålig, intelligent och intermodal nationell, regional och lokal mobilitet, inklusive förbättrad tillgång till TEN-T samt gränsöverskridande mobilitet (järnväg)</p>	<p>De regionala utvecklingsstrategierna, de regionala transportplanerna, regionanalysen samt erfarenheterna från föregående programperiod motiverar behov av insatser inom vald investeringsprioritering. Regionen har följande utmaningar som behöver adresseras: Brister/flaskhalsar i järnvägssystemen brister/flaskhalsar i övergången mellan olika transportslag Hög belastning på regionens vägar Bristande kapacitet vid regionens hamnar Svårigheter att ställa om till nya miljökrav Brister i flyget Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd</p>

<p>Politiskt område 3 Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet</p>	<p>Hållbar multimodal mobilitet i Övre Norrland.</p>	<p>De regionala utvecklingsstrategierna, de regionala transportplanerna, regionanalysen samt erfarenheterna från föregående programperiod motiverar behov av insatser inom vald investeringsprioritering. Regionen har följande utmaningar som behöver adresseras: Bristande kollektivtrafik i vissa områden. Brister i flyget Flertalet av utmaningarna beror på och söker hantera regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd</p>
---	--	---

UTKAST

Kapitel 2 Prioriteringar

Referens: Artikel 17(2)) samt 17(3)(c) CPR

2 A Prioriteringar (andra än tekniskt stöd)

Referens: Artikel 17.3d i-vi

2.A.1 Politiskt mål 1: Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling

Ett mer innovativt och konkurrensmässigt Övre Norrland skapas genom etablering och tillväxt av innovativa företag, kapacitetsuppbyggnad för ett väl fungerande företags- och innovationsfrämjande system som stärker hela regionen, en fortsatt stark utveckling av avancerade tekniker och att säkra, utveckla och attrahera kompetens och entreprenörskap inom strategiskt viktiga områden för Övre Norrland.

2.A.2 Särskilt mål i) Förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik

En stärkt forskningsinfrastruktur och en funktionell, geografiskt oberoende samverkan, regionalt likväl som nationellt och internationellt, bidrar till att minska ojämlikheten mellan olika delar av regionen och mellan grupper och individer, därmed ökar förutsättningarna för vårt samhälle att utvecklas hållbart. Genom att utveckla ett tillgängligt innovationssystem och stärka företagens möjlighet att bedriva hållbart innovations- och forskningsarbete bidrar programmet till skapandet av anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt vilket i sin tur ökar attraktionskraften hos regionens aktörer. Arbetet med att etablera och utveckla innovativa miljöer och testbäddar förutsätter att det finns tillgång till väl utbildad arbetskraft och kan i sin tur bidra till ökade möjligheter att säkerställa tillgången till hållbar energi och att klimatförändringarna kan bekämpas mer effektivt.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt.

Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen är bidragandet till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av följande mål ska inför beslut vara uppfyllt; 7 (Hållbar energi för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

2.A.2.1 Fondernas interventioner

Forskning, utveckling och innovation har högsta prioritet för att Övre Norrland ska behålla sin ställning som en av Europas innovationsregioner. Fler små och medelstora företag behöver medverka i FoU och utveckla innovation som kan bidra till både tillväxt och lösning på regionala utmaningar. Övre Norrland har starka innovationsekosystem inom flera områden, som tillsammans kan bidra till utveckling inom regionens prioriterade områden inom Norrbottens smart specialiserings strategi och Region Västerbottens innovationsstrategi. Det är viktigt att fortsätta utvecklingen av regionens ekosystem genom samarbeten och stärkt innovationsförmåga för att öka tillväxtförutsättningarna i små och medelstora innovationsföretag och säkerställa den långsiktiga attraktionskraften på investeringar och talanger till Övre Norrland.

Interventionerna inom prioriteringen ska bidra till att möta regionens utmaningar;

- att öka förutsättningarna för forskning- och behovsdriven innovation, etablering av nya innovationsbaserade företag och stärkt tillväxtförmåga i små och medelstora företag inom prioriterade områden
- Stimulera en stärkt regional forskningsinfrastruktur (databaser, forskningsanläggningar, biobanker och storskaliga beräkningsverktyg) med utvecklat nationellt och internationellt samarbete.
- Funktionell samverkan och geografiskt oberoende samverkan mellan länder, regioner och aktörer i innovationssystemet för att stimulera innovation i glesa regioner.
- Stimulera företagens möjligheter att öka sin egen forskning och utveckling.
- Utveckla ett flexibelt/tillgängligt innovationssystem för hela regionen.
- Etablera och utveckla innovativa miljöer, testbäddar och demonstratorer.
- Stimulera utveckling kring regionala kluster i övre Norrland.
- Utveckla forsknings- och innovationsmiljöer för ökad samverkan mellan näringsliv, universitet, högskolor, ideella sektorn och offentliga aktörer.
- Stödja pilotverksamheter, tidig produktvalidering, tekniköverföring och kapacitetsuppbyggnad.

Förbättra forsknings- och innovationskapacitet och användningen av avancerad teknik

Direkta insatser till företag

020 Direkta stöd till innovationsprocesser i små och medelstora företag (processer, organisation, marknadsföring, gemensamt skapande, användar- och efterfrågestyrd innovation).

007 Forskning och innovation i mikroföretag, inklusive nätverkande (industriell forskning, experimentell utveckling, genomförbarhetsstudier)

Övre Norrlands näringsliv består till största delen av mikro- och småföretag, med relativt låg förädlingsgrad och innovationskapacitet. För att stärka företagens konkurrenskraft och förmåga till förnyelse behöver förutsättningarna för tvärasektoriell samverkan, utveckling och regionala innovativa miljöer stödjas. Vidare behöver företagens förmåga att tillgodogöra sig kunskap och nya resurser, samt stimulera företagens möjligheter att öka sin egen forskning och utveckling, och deras förmåga att kommersialisera innovationer behöver stärkas.

Utveckling av stödstrukturer

021 Tekniköverföring och samarbete mellan företag, forskningscentrum, offentlig sektorn och civilsamhället

023 Forsknings- och innovationsprocesser, tekniköverföring och samarbete mellan innovationsaktörer som är inriktade på cirkulär ekonomi

009 Forskning och innovation i offentliga forskningscentrum, högre utbildning och kompetenscentrum, inklusive nätverkande (industriell forskning, experimentell utveckling, genomförbarhetsstudier) eventuellt

En regionsutveckling beror till stor del på dess förmåga att knyta samman forskning, samhälle, offentlighet och näringsliv med förmåga att utvecklas och vara innovativa. I en tät miljö med korta avstånd mellan människor, företag och akademiska institutioner kan aktörer bilda kluster där man dagligen kan utbyta kunskap, personal etc. I en glesmiljö finns inte samma förutsättningar. Här ersätts dessa kluster av nätverk som interagerar på distans och ofta med lägre frekvens. Det innebär att möjligheterna att utveckla och bibehålla effektiva innovationsmiljöer ser olika ut i olika delar av regionen.

I Övre Norrland finns täta och kunskapsintensiva miljöer främst i orter med närhet till regionens universitet och forskningsinstitut. För att hela regionen ska kunna dra nytta av dessa behöver nya former av flexibla innovationsmiljöer utvecklas. Dessa miljöer bör utvecklas och formas inom de områden som pekas ut i regionens strategier för smart specialisering.

Förmågan att ta till vara och utveckla innovationer påverkar i ökande grad välfärdsutvecklingen. Öppenhet mot omvärlden innebär för länet att öka samarbete och samverkan med andra regioner och länder. Regionen måste våga se och lära av vad som pågår inom andra områden och på andra platser. Näringslivet, universitetet, forskningsinstitutet, den ideella sektorn och den offentliga sektorn kan tillsammans stärka regional utveckling och verka för att utveckla innovationsmiljöer i regionen.

Offentlig sektor är en värdefull innovationsmiljö. Den erbjuder möjlighet att i nära samverkan med forskningsaktörer och näringsliv utveckla välfärdsteknik och arrangemang i både fysisk och digital form. Här finns utmaningar som kommer att driva på förnyelse och utveckling av effektiva samhällstjänster inom ramen för det offentliga åtagandet, oavsett om de utförs i privat eller offentlig regi. Dessa förutsättningar gör offentlig sektor i Övre Norrland till ett relevant innovationsområde under den kommande tioårsperioden.

Förmågan att samspele med omvärlden är mycket viktig för en utvecklad innovationsförmåga. Samspelet ger tillgång till en större kritisk massa med fler aktörer och mer kompetens. Detta kan bidra till bättre förutsättningar för hållbar utveckling både ur ett regionalt och globalt perspektiv. Det bidrar till en kapacitetsuppbyggnad av universitetens, forskningsinstitutens och näringslivets förmåga att medverka i EU:s innovations- och forskningsprogram (konkurrensutsatta program t.ex. Horisont Europa).

Nätverksbyggande och utveckling av strategiska allianser mellan forskningsinstitutioner är viktigt för ett långsiktigt gränsöverskridande samarbete. Genom en systematisk dialog mellan centrala aktörer i programområdet kan befintlig potential för forskning och teknisk innovation utvecklas. Ett fortsatt arbete med normkritiska förtecken behöver beakta hur strategier och långsiktig kompetensuppbyggnad kan mobiliseras för att möta dessa trögföränderliga processer.

För att utveckla attraktiva samhällen och stärka besöksnäringen behöver regionen satsa på platsinnovation via designdriven helhetsutveckling. Platsinnovation väver samman de komponenter, processer och intressenter som är centrala för att en plats ska upplevas som attraktiv, med avstamp i platsens specifika identitet. Identiteten bygger på platsens historia, geografi, natur, kultur m.m. Platsinnovation skapar synergier mellan tre centrala komponenter på en plats: dess fysiska gestaltning, dess innehåll av kommersiella, offentliga och ideella tjänster och aktiviteter, samt dess marknadsföring. De utvecklingsområden som kopplas ihop är exempelvis stadsplanering, digitalisering, destinationsdesign, företagsetableringar och kultur/fritid. Platsinnovation länkar ihop intressenter och processer i olika samhällssektorer i olika branscher och inom olika målgrupper.

Regionens glesa miljöer, stora avstånd och låga befolkningsantal medför behov av investeringar i regionala miljöer för att främja entreprenörskap och nyföretagande inom regionens smart specialiseringsområden. Det kan handla om digitala innovationsknutpunkter och levande laboratorier som även bör knyta an till forskning och utbildning. En infrastruktur för platsoberoende innovationssystem behöver även utvecklas för att nå regionens mer glesa miljöer med insatser för ett främjat entreprenörskap. Uppbyggnad och utveckling av miljöer och infrastruktur kräver investeringar i ändamålsenlig teknik. Det är viktigt att miljöerna är anpassade till de regionala struktursvagheter för att skapa resultat på längre sikt. För att adressera dagens globala utmaningar behövs helt nya lösningar och forskning behöver komma till nytta i samhället. Långsiktiga satsningar på forskningsmiljöer där universitet och näringsliv arbetar nära tillsammans är därför avgörande. Öppen innovation kan bidra till att fler aktörer med olika resurser, kön och etniskt ursprung inkluderas. Aktörer i Övre Norrland ska vara föregångare när det gäller ansatser till öppna innovationer i tidiga skeden, vilket kräver mötesplatser och nya samarbeten över bransch- och sektorsgränser.

Uppbyggnad av miljöer/infrastruktur

019 Stöd till innovationskluster och företagsnätverk som i första hand gynnar små och medelstora företag

003 Investeringar i fasta tillgångar i offentliga forskningscentrum och högre utbildning, direkt kopplade till forskning och innovation (testbäddar, demo mot Norrbottens smart specialiseringsstrategi och Region Västerbottens innovationsstrategi)

För att fortsätta utveckla forsknings- och innovationskapaciteten i regionen behöver befintliga miljöer stärkas och nya byggas. Investeringar som ligger i linje med regionens strategier, Norrbottens Smart specialiseringsstrategi och Innovationsstrategin i Västerbotten bör prioriteras. Regionens smarta specialiseringsstrategier kopplar an till Agenda 2030, hållbarhet och ett diversifierat näringsliv bland annat genom att prioritera områdena besöksnäring och kulturella och kreativa näringar (KKN). Besöksnäringen är regionens mest jämställda och KKN sysselsätter framför allt kvinnor. Samtidigt är det viktigt att beakta att Norrbotten och Västerbotten har en mycket hög specialiseringsgrad och en låg branschbredd i jämförelse med Sverige som helhet. Ur ett jämställdhetsperspektiv är den låga branschbredden extra problematisk. Kvinnorna arbetar i större utsträckning än männen i offentlig sektor där branschbredden är lägre än i den privata sektorn. Det finns därmed större valmöjligheter i branscher där män traditionellt verkar

För att kunna konkurrera på en internationell marknad krävs kunskap och denna kunskap ska kunna omvandlas till nya produkter och tjänster. Det kräver, utöver hög kompetens, en stark forskningsmiljö med olika nivåer av test- och labbmiljöer. Övre Norrlands tillgång till en internationellt stark forskningsmiljö inom regionens tillväxtområden är avgörande för hur regionens förutsättningar för tillväxt blir.

Det behövs testbäddar där aktörer inom offentlig sektor, civilsamhället, traditionell industri och ny industri ges möjligheter att prova på och släppa in nya lösningar som levererar nytta för samhället och bidrar till nya livskraftiga verksamheter och ökad sysselsättning

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, forskningsaktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att inkludera underrepresenterade grupper i innovationssystemet såsom kvinnor och personer med utländsk bakgrund samt nå en bredd av organisationer och företag. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet "Förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik" kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärsektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdffonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Över Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Horisont Europa är Europeiska unionens ramprogram för forskning och innovation (FoI) för tidsperioden 2021–2027

- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- LIFE är EU's finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.

Europeiska socialfonden plus (ESF +) syftar till att minska arbetslöshet och utanförskap, att stärka sysselsattas kompetens och Sveriges långsiktiga kompetensförsörjning och tillväxt och att öka sammanhållningen inom EU.

2.A.2 Särskilt mål ii) Säkra nyttan av digitaliseringen för invånare, företag och myndigheter

Genom att öka användningen av digitala verktyg kan näringslivets och offentlig sektors strukturomvandling underlättas och påskyndas. Detta kan i sin tur minska ojämlikheten mellan kvinnor och män med olika ålder, bakgrund och från olika geografiska platser, vilket bidrar till formandet av hållbara samhällen. En ökad digitalisering ger möjligheter att skapa affärsmodeller och innovationssystem som bidrar till en mer hållbar konsumtion och produktion.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt.

Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen är bidragandet till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av följande mål ska inför beslut vara uppfyllt; 7 (Hållbar energi för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

2.A.2.1 Fondernas interventioner

Direkta insatser till företag

Digitaliseringen berör alla delar och sektorer i samhället med en snabb omvälvande kraft. Nya teknologier och applikationsområden driver snabbt på den digitala utvecklingen. Ett sådant aktuellt exempel är artificiell intelligens (AI) som under de kommande åren direkt eller indirekt kommer att påverka de flesta verksamheter och affärsområden. De verksamheter och affärsområden som inte följer med i denna utveckling riskerar att hamna på efterkälken och inte kunna erbjuda samma lösningar, tjänster, service, produkter eller kundnytta som sina konkurrenter.

Digitalisering kan skapa värde och göra nytta på många olika sätt. Företag kan t ex nyttja digitalisering för att effektivisera sin verksamhet, höja kvaliteten, flexibiliteten och skapa nya affärsmöjligheter genom ett förändrat utbud av produkter och tjänster som kan nå en global marknad. För att klara av den digitala transformationen måste företagen kunna ta till sig ny teknikutveckling och koppla den till nya affärsmodeller samt ha förmåga att ställa om organisationen för att dra nytta av den nya tekniken. Digitalisering är inte en engångs process utan en pågående process som företagen kontinuerligt måste följa och anpassa sin verksamhet mot.

Utveckling av stödstrukturer

De stora skillnader som finns mellan och inom olika sektorer samt branscher när det gäller förmågan att nyttja digitaliseringens potential medför att det finns olika behov av stöd och insatser. För vissa företag handlar det om att komma igång och ta det första steget på sin digitala resa medan det för andra handlar

om att fortsätta en redan påbörjad resa. För att kunna stödja alla måste det finnas ett breddperspektiv där så många som möjligt kan få stöd för att ta del av den digitala transformationen men också ett spetsperspektiv där organisationer i framkanten kan få stöd att utveckla nya digitala innovationer och lösningar.

Inom många områden sker idag den digitala utvecklingen allt mer genom samverkan av aktörer utifrån gemensamma systemperspektiv. Detta för att ta till vara på möjliga synergier och för att inte begränsas av strukturella indelningar i olika sektorer, branscher eller företag. För att tillgodogöra nyttan och stärka företagens konkurrenskraft behövs dels kompetensutveckling och dels nätverk/kluster av företag som tillsammans kan erbjuda kompletta lösningar för olika typer av systemlösningar, t.ex. smarta elnät.

Uppbyggnad av miljöer/infrastruktur

Plinterventionerna inom planerade insatser av strategisk betydelse ska bidra till att möta regionens utmaningar

- Stimulera utvecklingen och användningen av digital teknik och digital delaktighet med potential att leda näringslivets och offentlig sektors strukturomvandling.
- Uppmuntra nya affärs- och organisationsmodeller för att tillgodogöra digitaliseringens potential.
- Utveckla ett distansoberoende innovationssystem.
- Aktiviteter som utvecklar och ökar användandet av distansöverbyggande teknik i näringsliv och offentlig sektor för att effektivisera verksamheten samt underlätta och förenkla för privatpersoner, företag och organisationer.
- Nyttja digitala verktyg för att styra mot ett hållbart och redundant energisystem, till exempel genom utvecklingen av smarta elnät.

Direkta insatser till företag

010. Digitalisering av små och medelstora företag (inklusive e-handel, e-affärer och sammanlänkade affärsprocesser, digitala innovationsnav, levande laboratorier, webbentreprenörer och nystartade IKT-företag, företag-till-företag)

Dessa insatser kan bidra till nya företag och affärsmöjligheter inom regionens styrkeområde IKT, tech och digitalisering, samtidigt som dessa får möjlighet att utveckla innovationer och nya lösningar till nytta för andra branscher och samhället i stort.

Stödjande strukturer

012 It-tjänster och tillämpningar för digitala färdigheter och digital integration

013 Tjänster och tillämpningar för e-hälsa (inklusive e-vård, sakernas internet för fysisk aktivitet och it-stöd i hemmet)

Här ingår möjligheten att medfinansiera utvecklingen av så kallade europeiska digitala innovationshubbar (EDIH), men även offentliga organisationer som kan få stöd för att utveckla och implementera nya

digitaliserade tjänster, t.ex. genom etablerade samverkanplattformar. Insatserna kan göras inom regionens smarta specialiseringsområden, exempelvis genom behovsdriven efterfrågan inom smart/hållbar stadsutveckling och hälsa, vård och omsorg.

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att inkludera underrepresenterade grupper samt att nå en bredd av organisationer och företag. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet "Säkra nyttan av digitaliseringen för invånare, företag och myndigheter" kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärsektorieella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdfonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Över Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Horisont europé är Europeiska unionens ramprogram för forskning och innovation (FoI) för tidsperioden 2021–2027
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- LIFE är EU's finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.
- Europeiska socialfonden plus (ESF +) syftar till att minska arbetslöshet och utanförskap, att stärka sysselsattas kompetens och Sveriges långsiktiga kompetensförsörjning och tillväxt och att öka sammanhållningen inom EU.

UTKAST

Vägledande fördelning av anslagna medel efter per typ av intervention

Smart Specialisering - Entreprenörskap - Små och medelstora företagens tillväxt och konkurrenskraft

Politiskt område 1 Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling 1.ii Säkra nyttan av digitaliseringen för invånare, företag och myndigheter, 1.iii Förbättra de små och medelstora företagens tillväxt och

Ett stärkt entreprenörskap är viktigt för Övre Norrlands förmåga att utvecklas och fortsätta stärka sin konkurrenskraft. En förutsättning för detta är att stödstrukturer och affärsmodeller som på ett bra sätt integrerar unga vuxna, jämställdhet, mångfald och miljö i affärsverksamheten utvecklas.

Aktiviteter som stärker öppen innovation i skärningspunkter mellan sektorer och branscher för att stimulera till samarbeten och experimentella idéer som kan skapa stor innovationshöjd och bidrar till hållbar innovation och samhällsutveckling.

Att fortsätta stärka och utveckla företagande baserat på hållbara, nya och utvecklade produkter från utpekade styrkeområden bidrar till en ökad innovation och i ett längre perspektiv till en hållbar produktion och konsumtion. Satsningar på aktiviteter som stimulerar företagare i hela regionen till nyetablering, expansion och innovation bidrar till ekonomisk tillväxt och en minskad ojämlikhet inom regionen.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Genom att verka för ett utökat näringslivssamarbete inom Northern Sparsely Populated Area (NSPA-regionerna) samt över Kvarken bidrar programmet till att bygga ett globalt partnerskap och därmed stärks möjligheterna till ett effektivt genomförande av Agenda 2030.

Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Fondernas interventioner

014 Näringslivsinfrastruktur för små och medelstora företag (inklusive industriparker och industriområden)

015 Affärsutveckling och internationalisering för små och medelstora företag

016 Utveckling av färdigheter för smart specialisering, industriell omvandling och entreprenörskap

017 Avancerade stödtjänster för små och medelstora företag och grupper av sådana företag (inklusive ledning, marknadsföring och design)

018 Företagskuvöser, stöd till avknopningsföretag och nystartade företag

019 Stöd till innovationskluster och företagsnätverk som i första hand gynnar små och medelstora företag

020 Innovationsprocesser i små och medelstora företag (processer, organisation, marknadsföring, gemensamt skapande, användar- och efterfrågestyrd innovation)

Insatser till företag

Insatserna ska bidra till att långsiktigt stärka ett konkurrenskraftigt och hållbart näringsliv i Övre Norrland genom att underlätta för en grön omställning och tillväxt i befintliga företag. Nyckelinsatser riktas mot att öka förädlingsvärdet, innovationsförmågan och att hitta nya marknader. Viktiga aspekter för långsiktig konkurrenskraft är att arbeta för en mer jämställd ledning och ägande i företag och att underlätta generationsväxling. Övre Norrland behöver långsiktigt stärka ett konkurrenskraftigt näringsliv med Agenda 2030 och en hållbar tillväxt - ekonomiskt, miljömässigt och socialt i fokus. Företagens kreativitet och engagemang är en nödvändighet i arbetet för att minska regionens klimatpåverkan och skapa en grön omställning samt förnyelse som bidrar till länens välfärd

Programmet ska bidra till att utveckla företagande inom regionernas smarta specialiseringsområden. Arbetet med smart specialisering är dynamiskt och prioritering av insatser måste därför nära följa den entreprenöriella processen i varje län och anpassas efter hur behoven ser ut över tid under programperioden. En viktig del i detta är att också utvecklingsinsatser för näringar som är viktiga för en diversifiering och attraktionskraft, som till exempel idéburet företagande, näringar inom KKN, gröna näringar och besöksnäring samt samiskt företagande.

Regionens företag behöver öka sin närvaro på växande globala marknader, inte minst med tanke på att utvecklingen i många tillväxtländer leder till ökad efterfrågan på varor och tjänster inom områden där Övre Norrlands företag ligger långt framme. Internationalisering ska vara ett naturligt steg i företagets utveckling samtidigt som företag inom olika branscher har olika behov av stöd vid internationalisering och export. Det är därför av stor vikt att Övre Norrlands exportstödjande organisationer ges möjlighet att stötta företag och är tillgängliga oberoende var i regionen företag bedriver sin verksamhet. För att bättre möta behoven bör investeringsfrämjande insatser och export främjande insatser till små och medelstora företag stimuleras samt för plattformar som stödjer internationaliseringsarbetet.

Programmet ska bidra till att företag tillvaratar möjligheterna och möter utmaningarna som kommer av omställning till hållbar produktion. Centrala insatser är att förbättra och utveckla existerande tekniker och nya tekniker med högre resurseffektivitet, lägre energianvändning och bättre miljöprestanda. Framställning av produkter som baseras på återvunna material ställer krav på nya produktionsprocesser och metoder för kvalitetssäkring av materialen. Nya tekniker, som till exempel additiv tillverkning, har potential att bidra till ökad resurseffektivitet bland annat genom att reducera materialanvändning, avfallsmängder och transportbehov.

Stödstrukturer

Programmet ska stödja insatser för stödssystem som stödjer omställningen till en koldioxidnsål ekonomi och ger företag möjlighet att växa samt starta företag i hela regionen. För detta behöver offentlig förvaltning, kommuner, regioner, forskning, näringsliv, branschorganisationer, intresseorganisationer utveckla och fördjupa samverkan. Stödstrukturerna bör anpassas efter lokala och regionala behov, där vissa former bör vara riktade mot kunskapsintensivt företagande och skapa spjutspetsföretag och andra

riktade mot företagande med lägre kunskapsinnehåll, men med tillväxtpotential. Innovations- och affärsrådgivning ska vara hållbarhetssäkrad. Regionens glesa befolkningsstruktur och långa avstånd innebär att insatser som på olika sätt, exempelvis genom digital teknik, underlättar informations- och kunskapsutbyte, tillgång till nya affärskontakter, utveckling av nya idéer och innovationer, blir viktiga.

En väl fungerande kapitalförsörjning är avgörande för start och vidareutveckling av företag. Företagens behov av externt kapital ska i första hand tillgodoses på den privata marknaden, men det finns områden där det finns behov av marknadskompletterande finansiering, bland annat i tidiga utvecklingskedan och vid kommersialisering av innovativa affärsidéer. Insatser ska därför skapa marknadskompletterande insatser i utvecklings- och tillväxtfaser. I regionens glesbygder krävs insatser som överbryggar utmaningen med låga fastighetsvärden och ofta en låg värdering av utvecklingspotentialen i företag i glesbygd från banker och andra främjandeaktörer.

Prioriteringen ska bidra till ett ökat entreprenörskap genom insatser som bidrar till ett företagsklimat som främjar nyföretagande och positiva attityder till entreprenörskap. Inte minst behövs strukturer för att utveckla nya typer av affärsmodeller exempelvis med basen i civilsamhället eller andra affärsmodeller som utmanar traditionella sätt att värdera företagande. Jämställdhet, integration och mångfald är nödvändigt för att regionen ska utvecklas i en hållbar riktning. Insatser behöver därför bidra till att främja nyföretagande och positiva attityder till entreprenörskap, samt ett stödsystem som bidrar till ett breddat entreprenörskap och företagande i hela regionen. Det innebär att i särskilt främja ungas, kvinnors och utrikesföddas företagande och entreprenörskap. Det behövs också ett aktivt arbete med generationsskiften och ungas nyföretagande.

Programmet ska finansiera pilotprojekt som utvecklar modeller för hur små kommuner i glesbygd kan bygga flernivåsamverkan med andra kommuner, region, myndigheter, civilsamhällesaktörer och akademi i syfte att skapa platsbaserade strukturer som kopplar samman företagsfrämjande aktörer och innovationssystem med de lokala strukturer för företagsfrämjande och innovation. På längre sikt ska detta öka innovationsförmågan, företagets lönsamhet och den regionala utvecklingsförmågan. Inom dessa piloter ska det vara möjligt att skapa projekt som sträcker sig över en längre tidsperiod.

Miljöer/infrastruktur

Övre Norrlands natur utgör ofta reseanledningar för både nationella och internationella besökare. Leder för bland annat cykel, vandring, skidåkning, ridning, skoter och kanot utgör viktig infrastruktur för naturbaserad turism. Genom väl fungerande och tydliga leder men även grillplatser görs naturen mer tillgänglig, särskilt för personer med liten erfarenhet av att vistas i naturen. Den ökande cykel-, båt- och vandringsturismen är andra exempel på framtidens hållbara turism som gynnar besöksnäringen såväl lokalt som nationellt.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse

- Åtgärder för att ta fram och utveckla stödstrukturer samt införa nya affärsmodeller, till exempel för att integrera unga vuxna, jämställdhet, mångfald och miljö i affärsverksamheten.
- Insatser som stärker entreprenörskap och företagande utifrån den samiska kulturen och stimulerar näringslivsutveckling i det samiska samhället.
- Aktiviteter för att utveckla regionala och lokala ~~lokala~~ inkubatorer där behov och förutsättningar finns.

- Aktiviteter som bidrar till att stärka och utveckla företagande baserat på smarta, hållbara, nya och utvecklade produkter från utpekade smart specialiseringsområden.
- Aktiviteter som bidrar till att innovativa mötesplatser, nätverk, kluster och klusterallianser vilket möjliggör ett tvärsektorielt arbete där olika kompetenser och branscher främjas.
- Insatser som stärker öppen innovation i skärningspunkter mellan sektorer och branscher för att stimulera till samarbeten och experimentella idéer som kan skapa stor innovationshöjd.
- Insatser för att stödja små och medelstora företags innovationskraft och möjlighet att kommersialisera utvecklingsidéer, till exempel arrangemang och nätverksaktiviteter för att matcha innovatörer med företagare/entreprenörer.
- Insatser kopplade till det regionalpolitiska företagsstödet, för att stimulera företagare i hela regionen till nyetablering, expansion och innovation.
- Aktiviteter för att stimulera och stärka mikro, små och medelstora företags vilja och förmåga att bredda sin verksamhet till nya internationella marknader.
- Verka för ett utökat näringslivssamarbete inom regionalt, nationellt och internationellt, exempelvis inom NSPA, Arktisk och Östersjöregionen. ~~Northern Sparsely Populated Area (NSPA-regionerna).~~
- Aktiviteter för att utveckla företags förmåga att attrahera riskkapital och riskvilligt kapital, överbrygga glapp genom regionala riskkapitalfonder eller andra insatser med offentliga medel, bland annat genom ökat samarbete mellan aktörer i regionen.
- Insatser för ökad tillgång ~~att stimulera ökad tillgång~~ till privat- och lånekapital.
- Stimulera internationalisering genom investerings- och exportfrämjande insatser ~~exportinsatser.~~

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att nå och inkludera underrepresenterade grupper såsom kvinnor och personer med utländsk bakgrund samt att nå en bredd av branscher. Vid utformandet av insatser och stöd är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet "Förbättra de små och medelstora företagens tillväxt och konkurrenskraft" kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärsektorieella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella

resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdofonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Övre Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Horisont Europa är Europeiska unionens ramprogram för forskning och innovation (FoI) för tidsperioden 2021–2027
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- LIFE är EU's finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.
- Europeiska socialfonden plus (ESF +) syftar till att minska arbetslöshet och utanförskap, att stärka sysselsattas kompetens och Sveriges långsiktiga kompetensförsörjning och tillväxt och att öka sammanhållningen inom EU.

Den planerade användningen av finansieringsinstrument

En väl fungerande kapitalförsörjning är avgörande för start av nya företag och för en hållbar tillväxt. Företagens behov av externt kapital ska i första hand tillgodoses på den privata marknaden, men det finns områden där det kan finnas behov av marknadskompletterande finansiering, bland annat i tidiga utvecklingskedan och vid kommersialisering av innovativa affärsidéer.

ERUF ska kunna kombinera Europeiska investeringsbanken (EIB) och Europeiska investeringsfonden (EIF) finansiering samt, om behoven finns, skapa olika finansieringsinstrument för Övre Norrland.

Implementering av finansiella instrument under programperiod 2014-2020 kommer ske utifrån de erfarenheter som redan finns. Mot bakgrund av detta ges möjlighet att arbeta med implementering av finansiella instrument inom ramen detta område.

- Insatserna ska inriktas mot att stödja företagens kapitalförsörjning där marknaden inte fungerar tillfredsställande.
- Vid implementering av finansiella instrument ska resultaten av Tillväxtverkets förhandsbedömning av finansiella instrument beaktas.
- Instrument med inriktning på ägarkapital ska genomföras inom ramen för befintlig struktur och med erfarenheter från de så kallade "fondprojekten" som genomförts under programperioden 2014–2020. Insatser kan även omfatta andra finansiella instrument.
- Långsiktigheten i denna typ av insatser ska beaktas.
- De horisontella kriterierna ska integreras i insatserna.
- Kunskaper och erfarenheter ska tillvaratas från följeforskning och utvärdering på området.
- Samordning av alla insatser för finansiella instrument ska eftersträvas

2 C Entreprenörskap - Utveckla färdigheter för smart specialisering och strukturomvandling

Att företag och organisationer medvetet använder jämställdhet och mångfald som hävstång för företagande och ökade affärer stärker förutsättningarna för innovation. Förmåga att utveckla hållbara affärsmodeller ställer krav på kompetens om inkludering, attityder och kultur i verksamheter samt att en mångfald av kvinnors och mäns kompetenser, erfarenheter och olikheter tillvaratas som tillgångar och möjligheter till stärkt konkurrenskraft. Kompetenshöjande insatser om jämställdhet och mångfald som hävstång för utveckling kan bidra till att förmågor och att utifrån dessa ta nya riktningar i företag och organisationer och att därmed effektivt driva och utveckla Övre Norrlands arbete med smart specialisering och diversifiering.

Genom att geografiskt oberoende främja kompetensförsörjning både vad gäller spets- och nyckelkompetenser men även att fler invånare kommer in på arbetsmarknaden via kompetenshöjande insatser, ökar möjligheten till att omställning och livslångt lärande matchas mot regionens näringslivsstruktur och arbetsmarknad, som innebär en ökad kapacitet för regionen som helhet. En förutsättning för detta är att stödstrukturer finns som kan erbjuda kunskapshöjande insatser till en mångfald av företag och organisationer. Kunskapshöjande insatser som bidrar till att öka framväxten av entreprenörer och bidra till en stärkt ekonomisk tillväxt och ökade förutsättningar till hållbar konsumtion och produktion.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 4 (God utbildning för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Direkta insatser till företag

Kompetensbrister och kompetensglapp är idag det största tillväxthindret för företags tillväxt och produktion av varor och tjänster. För att klara kompetensförsörjningen och att överleva på en föränderlig, automatiserad och globaliserad arbetsmarknad behöver företag investera i möjligheter till livslångt lärande för anställda i form av kontinuerlig kompetensutveckling, vidareutbildning och validering av kompetenser. Kompetensbehoven är stora när det kommer till att ställa om och att vara fortsatt konkurrenskraftig. Näringslivet behöver därtill investera i utbildning om jämställdhet och mångfald för att kunna använda dessa aspekter som hävstång för ökade affärer och företagande.

För att främja entreprenörskap och en hållbar näringslivsutveckling behöver nya former av flexibla uppdragsutbildningar utvecklas. Här är det viktigt att företag omsätter sina kompetensbehov till en

aggregerad nivå via klusterbildningar eller samverkan. Genom att företag i samverkan engagerar sig i nya uppdragsutbildningar som genomförs av intermediära aktörer, det vill säga en aktör som leder en operativ samverkan med relevanta aktörer för att koordinera insatser, ökar möjligheterna till en grön omställning, en effektiv digitalisering i verksamheter samt ett mer breddat och konkurrenskraftigt näringsliv.

Utveckling av stödstrukturer

För att möjliggöra omställning och en väl fungerande kompetensförsörjning i regionen krävs en ökad samverkan på alla nivåer mellan länets utbildningsanordnare. För detta fyller stödstrukturerna en viktig roll. Det är viktigt att utbildningarna attraherar både kvinnor och män, särskilt gällande utbildning riktad till regionens könsuppdelade branscher. Detta kan bidra till att bryta regionens starkt könsuppdelade arbetsmarknad i och därmed öka företags och organisationers attraktionskraft.

Stödstrukturer behöver underlätta för företags kompetensförsörjning och att främja anställningar av lärlingar och utrikesfödda, t ex medföljande vid etableringar. Utrikesfödda behöver ges möjlighet till att komma in i samhället och erbjudas arbete. Här är det viktigt att validera utbildning, som kan kompletteras av utbildningsinsatser. Att stödstrukturerna i nätverk och i kluster skapar möjligheter till kompetensutveckling är viktigt för att främja en mer rörlig arbetsmarknad.

Befintliga och nya kluster och nätverk kan ge företag tillgång till kompetens som kan bidra till nya innovationer eller etableringar i regionen. Dessa bidrar också till kunskapspridning genom mötesplatser och kompetensutbyte. Det finns olika behov för strategisk samverkan där det behövs insatser för att långsiktigt förbättra kapaciteten för att stärka kompetensen inom entreprenörskap som skapar konkurrenskraft i hela regionen. Långsiktig samverkan mellan offentlig sektor, företag, civilsamhälle och lärosäten eller forskningsinstitut är viktiga.

Genom ett aktivt samarbete mellan universitet, näringsliv och forskningsorganisationer skapas intresse, engagemang och nätverk som stimulerar och underlättar framtida rekrytering, exempelvis via lärlingsutbildningar. Utbildningsförvaltningar, verksamhet för vuxenutbildning, nyföretagarstöd, Ung Företagsamhet, inkubatorer och science parks är andra exempel på offentliga verksamheter som bidrar med kunskapsutvecklingen.

Stödstrukturer bör vidare stärka entreprenörernas nätverkande mellan varandra för kunskaps- och erfarenhetsutbyte men även samverka med aktörer som stöttar entreprenörskap inom utbildningssystemet på olika nivåer. Det är viktigt att unga ges förutsättningar att utveckla sina entreprenöriella kompetenser och får en realistisk och verklighetsförankrad uppfattning om vad företagande innebär.

Uppbyggnad av miljöer/infrastruktur

Regionens glea miljöer, stora avstånd och låga befolkningsantal medför behov av investeringar i regionala miljöer för att främja platsborende kompetensförsörjning, nätverkande, entreprenörskap och nyföretagande. I Övre Norrland finns de täta och kunskapsintensiva fysiska miljöerna främst koncentrerade till orter med närhet till regionens universitet och forskningsinstitut. Det ställer krav på uppbyggnad och utveckling av dessa miljöer, så kallade innovationsknutpunkter. En fysisk och/eller digital infrastruktur för att möjliggöra kompetensförsörjning inom entreprenörskap och företagande behöver också finnas för att nå regionens mer glea miljöer. Det kan exempelvis handla om utveckling av regionens lärcentrum eller uppstart av digitala inkubatorer. Uppbyggnad och utveckling av miljöer och infrastruktur kräver investeringar i ändamålsenlig teknik. Det är viktigt att dessa fysiska och digitala

miljöer är inkluderande i sin utformning för att skapa goda förutsättningar till kompetensutveckling för kvinnor och män med olika ålder, bakgrund och från olika geografier.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse

1. Främja jämställdhet, exempelvis kvinnors entreprenörskap, innovationer och företagande
2. Främja integration och mångfald exempelvis utrikesföddas entreprenörskap, innovationer och företagande
3. Främja den samiska befolkningen exempelvis inom entreprenörskap, innovationer och företagande
4. Stimulera social innovation och socialt entreprenörskap
5. Främja insatser som bidrar till industriell omvandling
6. Främja entreprenörskapets förutsättningar i befintliga små och medelstora företag att genomföra behovsanpassad kompetensutveckling
7. Främja nya digitala metoder för utbildning för att öka kompetensutveckling mot olika branscher, sektorer och företag
8. Stimulera framväxten av fler entreprenörer inom kunskapsintensiva branscher
9. Stimulera samverkan mellan näringsliv och forskningsmiljöer för stärkt entreprenörskap
10. Förbättra den långsiktiga institutionella kapaciteten hos myndigheter och berörda parter att genomföra projekt och initiativ för territoriellt samarbete

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, akademi och övriga forsknings- och utbildningsaktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att inkludera underrepresenterade grupper samt att nå en bredd av organisationer och företag. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet "Förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik" kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärspektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdfonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Övre Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Horisont europé är Europeiska unionens ramprogram för forskning och innovation (FoI) för tidsperioden 2021–2027
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- LIFE är EU's finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.
- Europeiska socialfonden plus (ESF +) - syftar till att minska arbetslöshet och utanförskap, att stärka sysselsattas kompetens och Sveriges långsiktiga kompetensförsörjning och tillväxt och att öka sammanhållningen inom EU.

^[1] Utifrån aspekterna miljö, ekonomi och social hållbarhet.

3 A Klimat - Främja förnybar energi

Politiskt område 2 Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering 2.ii Främja förnybar energi

Genom att stimulera utveckling av metoder och affärsmodeller för produktion av förnybara drivmedel skapas förutsättningar för såväl en ekonomisk tillväxt i hela regionen som en hållbar infrastruktur och hållbara samhällen.

Metoder och innovationer för att på ett bättre sätt tillvara sidoströmmar och restenergier från annan produktion kan bidra till en mer hållbar produktion och konsumtion genom att skapa mer cirkulära flöden och processer. För att det ska ske krävs att hänsyn tas till ekosystem och biologisk mångfald. Samtidigt behöver kunskap utvecklas hos aktörer för att skapa effektiva tillståndsprocesser för uppbyggandet av produktionsanläggningar för förnybar energi säkras. Detta kan ske genom skapande av nätverk och kompetenskluster kring olika energiformer.

För att det ska ske krävs dock att hänsyn tas till ekosystem och biologisk mångfald samtidigt behöver tillräcklig kunskap hos aktörer för att skapa effektiva tillståndsprocesser för uppbyggandet av produktionsanläggningar för förnybar energi säkras. Detta kan ske genom att nätverk och kompetenskluster kring olika energiformer skapas.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 4 (God utbildning för alla), 7 (Hållbar energi för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna), 15 (ekosystem och biologisk mångfald) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Främja förnybar energi

Klimat-, miljö- och energiutmaningarna utgör en drivkraft för teknik, varu- och tjänsteutveckling i alla branscher. Affärsmöjligheter skapas i och med den växande globala efterfrågan på energi- och resurseffektiva varor och tjänster samt på förnybar energi och produktion med låga miljöutsläpp. För att styra mot en hållbar ekonomi krävs affärsmodeller, system, metoder och strukturer i samhället som främjar en förändrad teknik- och ekosystemförvaltning, utveckling och tillgång till förnybara energikällor samt förbättrade kretsloppsflöden.

De globala hållbarhetsmålen förutsätter i hög grad en teknologisk utveckling med fokus på, bland annat, fossilfria energislag, effektiv energilagring, resurs- och energieffektivare produktionsprocesser, nyttjande av restprodukter i större utsträckning, samt en substitution till förnybara material och naturresurser.

För att detta ska fungera krävs att det finns förnybara drivmedel att tillgå. I både Norrbotten och i Västerbotten finns goda möjligheter att producera förnybar energi av bland annat restmaterial från skogsindustrins verksamhet. En utvecklad regional produktion av förnybara drivmedel kan både bidra till att minska utsläppen av växthusgaser och öka vidareförädlingsgraden i regionen.

I övre Norrland finns goda möjligheter att producera förnybar energi av sidoströmmar från regionens basindustrier. En utvecklad regional produktion av förnybara drivmedel skulle både bidra till att minska utsläppen av växthusgaser, öka vidareförädlingsgraden i regionen samt minska behovet av importerad fossil energi.

För att nå miljö kvalitetsmålen och bidra till de energipolitiska målen behöver produktions- och energisystemet utvecklas så att beroendet av fossil energi minskar och att andelen förnybar energi ökar.

För att omställningen till en koldioxidneutral ekonomi ska kunna genomföras på ett energi- och resurseffektivt sätt behövs stödstrukturer som säkerställer att förnybar energi kan produceras i större utsträckning än idag.

Det viktigt att nyttja hela den potential som finns för att producera förnybar energi i Övre Norrland. För att säkerställa att produktionen är hållbar över tid och att den på systemnivå inte riskerar den biologiska mångfalden behövs analyser och kartläggningar över tillgången till råvara. Det finns också ett behov av att utveckla lokala, konkurrenskraftiga produktionsmetoder och produktionsanläggningar.

Det kan till exempel handla om att utveckla metoder för tillståndsprocesser och etablering av produktionsanläggningar för förnybar energi, skapande av nätverk och kompetenskluster kring olika energiformer med syfte att etablera konsortier som kan investera i fysiska anläggningar, kartläggningar av tillgänglig energiråvara eller att skapa noder för spridning av kunskap och information kring olika förnybara energislag.

Idag produceras den förnybar energi som distribueras och säljs på en öppen marknad framför allt i stora anläggningar. För att öka produktionen och nyttjandet av förnybar energi bör investeringar i lokala och regionala lösningar så som produktion av förnybar energi i form av drivmedel främjas. Lösningar som bidrar till att energi kan tas till vara i cirkulära flöden eller processer bör prioriteras.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse

- Stimulera utvecklingen av affärsmodeller, system och metoder som främjar produktionen av förnybar energi
- Utveckla metoder för att producera förnybar energi av sidoströmmar och restenergier
- Uppmuntra nya affärs- och organisationsmodeller för att öka mängden förnybar energi på marknaden
- Utveckla metoder för effektiva tillståndsprocesser för produktionsanläggningar för förnybar energi
- Stimulera uppbyggnaden av nätverk och kompetenskluster kring olika energiformer
- Genomföra kartläggningar av hållbar och tillgänglig energiråvara
- Främja investeringar i lokala och regionala lösningar för produktion av förnybar energi

- Stimulera lösningar som bidrar till att energi på ett effektivt sätt kan tas till vara i cirkulära flöden eller processer.

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå, inkluderas och stärks. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

~~Offentliga aktörer, mikro-, små och medelstora företag, ekonomiska och ideella föreningar. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå, stärks.~~

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet ”Främja förnybar energi” kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärsektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdofonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet

bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Övre Norrland:

- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.
-
- Klimatklivet
- Industriklivet

Nationella program Den planerade användningen av finansieringsinstrument

En väl fungerande kapitalförsörjning är avgörande för start av nya företag och för en hållbar tillväxt. Företagens behov av externt kapital ska i första hand tillgodoses på den privata marknaden, men det finns områden där det kan finnas behov av marknadskompletterande finansiering, bland annat i tidiga utvecklingskedan och vid kommersialisering av innovativa affärsidéer.

ERUF ska kunna kombinera Europeiska investeringsbanken (EIB) och Europeiska investeringsfonden (EIF) finansiering samt, om behoven finns, skapa olika finansieringsinstrument för Övre Norrland.

Implementering av finansiella instrument under programperiod 2014-2020 kommer ske utifrån de erfarenheter som redan finns. Mot bakgrund av detta ges möjlighet att arbeta med implementering av finansiella instrument inom ramen detta område.

- Insatserna ska inriktas mot att stödja företagets kapitalförsörjning där marknaden inte fungerar tillfredsställande.
- Vid implementering av finansiella instrument ska resultaten av Tillväxtverkets förhandsbedömning av finansiella instrument beaktas.
- Instrument med inriktning på ägarkapital ska genomföras inom ramen för befintlig struktur och med erfarenheter från de så kallade "fondprojekten" som genomförts under programperioden 2014–2020. Insatser kan även omfatta andra finansiella instrument.
- Långsiktigheten i denna typ av insatser ska beaktas.
- De horisontella kriterierna ska integreras i insatserna.
- Kunskaper och erfarenheter ska tillvaratas från följeforskning och utvärdering på området.
- Samordning av alla insatser för finansiella instrument ska eftersträvas.

3 B Klimat - Utveckla smarta energisystem, smarta elnät och smart lagring på lokal nivå

Politiskt område 2 Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering 2.iii Utveckla smarta energisystem, smarta nät och smart lagring på lokal nivå.

En ökad andel förnybar el i systemet ställer högre krav på styrning av och lagring i energisystemet. Detta är en relativt ny företeelse i Övre Norrland och därmed krävs insatser som bidrar till att öka kompetensen kring olika metoder för styrning och lagring av förnybar energi.

Genom att skapa hållbara infrastrukturlösningar och innovationer samt att stimulera uppbyggnaden av nätverk och kluster av företag som tillsammans kan erbjuda lösningar för energilagring kan Övre Norrland bidra till att bygga hållbara samhällen.

Metoder och innovationer behöver främjas för att nyttiggöra överskottsenergi från en verksamhet till primärenergi i en annan verksamhet, bidrar till hållbar produktion och konsumtion genom att skapa cirkulära flöden och processer.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 4 (God utbildning för alla), 7 (Hållbar energi för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Utveckla smarta energisystem, smarta elnät och smart lagring på lokal nivå

För att lösa problematiken med en framtida ojämn elproduktion krävs det att system för flexibel energianvändning skapas.

Lagring av energi vid produktionstoppar lyfts som ett fokusområde kopplat till utvecklingen av smarta energisystem. Genom att utveckla och tillämpa olika former av energilagringsteknik kan svängningar i energisystemet minskas, redundansen stärkas och intermittent elenergi omvandlas till andra energislag. För att åstadkomma de efterfrågade förändringarna och stärka företagets konkurrenskraft behövs dels kompetensförstärkning kring olika metoder för lagring och styrsystem för energi och dels nätverk/kluster av företag som tillsammans kan erbjuda lösningar för energilagring och styrsystem för olika typer av energilagringmetoder.

Energisystemet står i dag inför förändringar och behöver anpassas och byggas ut. Den största orsakerna till förändringen är ett ökat antal småskaliga elproducenter (sol), en ökad andel intermittent energiproduktion samt utbyte av fossila bränslen mot framför allt el.

Behoven som det nya flexibla energisystemet behöver fylla, särskilt efter 2030 då transportsektorn i Sverige ska vara oberoende av fossila bränslen, är svåra att förutse. Därför finns ett behov av inventeringar, kartläggningar och analyser som kan bidra till en ökad förståelse för vilka behov som kan komma att behöva mötas.

Idag produceras den förnybar energi som distribueras och säljs på en öppen marknad framför allt i stora anläggningar. För att öka produktionen och nyttjandet av förnybar energi bör investeringar i lokala, flexibla och agila energilagringssystem främjas. Lösningar som gynnar småskalig energilagring både för eget bruk hos producenten och för distribution till en öppen marknad, samt styrning för en ökad förutsägbarhet och ett optimerat effektnyttjande, bör prioriteras.

Energianvändningen i en verksamhet kan producera ett överskott av energi i annan form än primärenergien som kan användas i andra verksamheter.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse

- Öka kompetensen kring olika metoder för lagring av förnybar energi.
- Främja utvecklingen av styrsystem för distribution och lagring av förnybar energi.
- Stimulera uppbyggnaden av nätverk och kluster av företag som tillsammans kan erbjuda lösningar för energilagring.
- Genomföra inventeringar och kartläggningar som bidrar till en ökad förståelse för vilka behov energisystemet behöver fylla.
- Främja utveckling, testning samt investeringar i lokala, flexibla och agila energilagringssystem för fossilfri energi.
- Investera i miljöer för utveckling av styrsystem för en ökad förutsägbarhet och ett optimerat energi- och effektnyttjande.
- Främja utvecklingen av nyttiggörandet av överskottsenergi i en verksamhet som primärenergi i en annan verksamhet.

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå, inkluderas och stärks. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

~~Offentliga aktörer, mikro- små och medelstora företag, ekonomiska och ideella föreningar. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå, stärks.~~

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet ”Utveckla smarta energisystem, smarta nät och smart lagring på lokal nivå” kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärssektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdfonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Över Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt

- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.

3 C Klimat - Klimatanpassning, riskförebyggande och motståndskraft mot olyckor

Politiskt område 2 Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering 2.iv Främja anpassning, riskförebyggande och motståndskraft mot katastrofer i samband med klimatförändringen

X	Detta är en prioritering för en relevant landspecifik rekommendation
	Detta är en prioritering för ungdomssysselsättning
	Detta är en prioritering för innovativa åtgärder
	Detta är en prioritering för materiell fattigdom**

* Tabellen tillämplig på ESF+-prioriteringar.

** Om markeras gå vidare till avsnitt 2.1.2

De senaste åren har effekterna av klimatförändringarna blivit allt tydligare bland annat med följder av skogsbränder och översvämningar. För att hantera detta framåt och skapa möjligheter att utveckla hållbara samhällen i hela regionen behöver kunskaper öka om vilka klimateffekter och anpassningsåtgärder som är lämpliga för olika näringar.

Detta kan ske genom att klarlägga risker och upprätta strategier för riskminimering av miljöfarlig verksamhet och förorenade områden i syfte att minimera risker för ekosystem, biologisk mångfald och dricksvatten. Ett effektivt genomförande förutsätter att aktörer får en större kunskap om hur klimatet kommer att påverkas och vilka anpassningsåtgärder som behövs i ett flergenerationsperspektiv.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 4 (God utbildning för alla), 6 (Rent vatten och sanitet för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och

ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 13 (Bekämpa klimatförändringarna) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Främja anpassning, riskförebyggande och motståndskraft mot katastrofer i samband med klimatförändringen

Samhället i stort såväl som olika verksamheter behöver rustas för att klara de utmaningar som ett föränderligt klimat ger. Anpassning till de nya förhållandena gör att sårbarheten för klimatrelaterade händelser minskas, men skapar också förutsättningar för att ta vara på de positiva effekter som förändringen innebär. Detta har lett till att statliga myndigheter har tagit fram olika verktyg som kan bidra till att minska riskerna. Metoder för klimat- och sårbarhetsanalyser för organisationer och verksamheter anpassade för övre Norrland saknas dock. För att kunna nyttja dessa optimalt krävs dels att medvetenheten om verktygen och klimatförändringarnas effekter ökar, men också att kommuner, regioner, samebyar och andra aktörer samverkar och har strategier, kartläggningar och analyser att stödja sina beslut på. Här kan olika nätverk och samverkansgrupper såväl som digitala system och tjänster bidra.

De förväntade framtida klimatförändringarna kommer med stor sannolikhet att ha effekter på naturmiljö, arter, ekosystem och biologisk mångfald i Övre Norrland. Det innebär att naturens förmåga att leverera ekosystemtjänster kommer att påverkas. Övre Norrland, liksom andra områden i Sverige, har sett ökande problem med skogs- och gräsbränder på grund av det förändrade klimatet. Problemen förväntas öka både i antal och i utbredning i takt med att klimatet blir varmare. Åtgärder för anpassning till ett förändrat klimat bör integreras med åtgärder för tillväxt och begränsning av skador. Brukandet av skogen behöver bli klimatanpassat för att säkra dess samhällsviktiga funktion. Kunskapen om klimateffekter på skogsbruket i norra Sverige behöver öka, likväl som kunskapen om vilka anpassningsåtgärder som är lämpliga.

Det samiska samhället med dess kultur och näringar där rennäringen är en bärande del, påverkas redan idag av klimatförändringarna. De samiska näringarna och dess förutsättningar för klimatanpassning måste förstås i ett sammanhang och med hänsyn till de sammanlagda effekterna från olika påverkansfaktorer.

Förståelsen för processer och begrepp behöver förbättras för att kunna genomföra datainsamling och analys till grund för anpassningsstrategier rörande samnyttjande av ekosystemtjänster. En initial och stor uppgift är att utarbeta metoder för insamling, bearbetning och analys av statistik rörande nyttjande av ekosystemtjänster.

Att inkludera klimat- och klimatanpassningsfrågor i risk och sårbarhetsanalyser för olika verksamheter är ett sätt att skapa en bild av de åtgärder som kan komma att behöva genomföras för att hantera och förebygga risker som är knutna till klimatförändringarna. I detta behöver alla enskilda delar av samhälls- och infrastrukturutveckling omfattas för att kunna utforma vägledningar som når hela kedjan av aktörer i dessa processer. Analyserna kan också vara verktyg för att öka medvetenheten om de risker som finns och därmed bidra till förbättrad samhällsberedskap.

När det gäller klimatrelaterade risker kring miljöfarlig verksamhet och förorenade områden, bör det framtida anpassningsarbetet inriktas på att klarlägga risker avseende pågående och nedlagda verksamheter, föroreningsrisker vid översvämningar och erosion samt att upprätta strategier och åtgärdsförslag för att minimera risker för människa, miljö och natur.

Även dricksvattenförsörjningen i regionen kan komma att påverkas av klimatförändringar. Det finns en risk för att vattentäkter påverkas negativt genom ändrade fysikaliska, kemiska och biologiska förhållanden på grund av ökad tillförsel av humusämnen, partiklar, närsalter och föroreningar från dagvatten. En säker

dricksvattenförsörjning kräver en långsiktig planering för att säkerställa skyddet av vattenresurser i ett flergenerationsperspektiv.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse

- Utveckla kunskapen om klimateffekter på skogsbruket i norra Sverige likväl som kunskapen om vilka anpassningsåtgärder som är lämpliga.
- Utarbeta klimat- och sårbarhetsanalyser samt handlingsplaner med och för samebyar.
- Utarbeta metoder för insamling, bearbetning och analys av statistik rörande nyttjande av ekosystemtjänster
- Utforma klimatanpassningsvägledningar för hela kedjan av aktörer samhällsbyggnadsprocesser.
- Klarlägg risker avseende klimateffekter och upprätta klimatanpassningsstrategier för riskminimering av miljöfarlig verksamhet och förorenade områden
- Utbilda och stödja kommuner i långsiktig planering av dricksvattenförsörjning för att säkerställa skyddet av vattenresurser i ett flergenerationsperspektiv.
- Utveckla metoder för klimat- och sårbarhetsanalyser
- Fundera kring insatser?

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna inkluderar underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.-

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet ” Främja anpassning, riskförebyggande och motståndskraft mot katastrofer i samband med klimatförändringen” kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärsektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktyglåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i

handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samlingsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdfonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Över Norrland:

-
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- LIFE är EU' s finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.

Den planerade användningen av finansieringsinstrument

3 D Klimat - Främja övergången till en cirkulär ekonomi

Politiskt område 2 Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering 2.vi Främja övergången till en cirkulär ekonomi

Genom att främja övergången till en cirkulär ekonomi bidrar programmet både till att begränsa klimatförändringarna och till att öka hållbarheten i regionens produktion och konsumtion samt till att skapa ett mer hållbart samhälle. En cirkulär ekonomi bidrar till att minska mängden avfall samt till att öka användningen av återvunna material och resurser. En långsiktig effekt av detta förväntas bli en minskad påverkan på hav och marina resurser samt ekosystem och biologisk mångfald.

På kortare sikt förväntas övergången till en cirkulär ekonomi bidra till att nya näringar växer fram, exempelvis skapas förutsättningar för ett större utbud och efterfrågan av tjänster för återanvändning, reparation och delningstjänster i fler delar av regionen.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och

sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 4 (God utbildning för alla), 7 (Hållbar energi för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Främja omställningen till en cirkulär ekonomi

Omställningen till en cirkulär ekonomi innebär en omvandling av samhället och är nödvändig för att Övre Norrland ska uppnå sina klimatmål och bibehålla näringslivets konkurrenskraft globalt. Möjligheten att använda biprodukter från befintlig industri och existerande företag där det är lämpligt och på så vis bidra ytterligare till cirkulär ekonomi istället för att använda nyproducerat material behöver utvecklas.

Nyckeln till en väl fungerande cirkulär ekonomi är både innovation längs hela värdekedjan och framgångsrika cirkulära affärsmodeller i näringslivet baserade på utbud och efterfrågan, samt samverkan med andra centrala aktörer i samhället. Nya affärsmodeller i företagen, som innebär att produkter hyrs ut eller leasas, kan bidra till ökade incitament för att produkter delas, designas och tillverkas så att de går att uppdatera, reparera eller återanvända och därmed hyra ut under en längre tid.

Företagande som på olika sätt ser avfall som en resurs, till exempel genom så kallad industriell symbios där ett företag utnyttjar ett annat företags avfall som en resurs i sin egen produktion och processer, spelar en viktig roll. I kombination med mer digitala och tjänstebaserade affärsmodeller som innebär att produkterna används mer effektivt, till exempel genom uthyrning eller återanvändning liksom optimerad produktanvändning, kan en övergång till en mer cirkulär ekonomi effektivisera resursanvändningen. Övre Norrlands företag behöver stöd med kunskapsuppbyggnad så väl som med att utveckla affärsmodeller som styr mot cirkularitet.

Omställningen har potential att minska resursanvändningen och därmed begränsa samhällets klimat- och miljöpåverkan. Offentliga aktörer kan bidra i omställningen genom att utveckla och anpassa nya affärsmodeller samt underlätta för hållbar produktdesign, produktion och hållbara produktionsprocesser.

För att omställningen ska lyckas behöver offentlig förvaltning, kommuner, regioner, forskning, näringsliv, branschorganisationer, intresseorganisationer med flera samverka på nya sätt.

Det kan till exempel handla om att utveckla metoder för tillståndprocesser och etablering av anläggningar för att snabba på utvecklingen av hållbar produktion genom nya cirkulära innovationer och spjutspetstekniker, skapande av nätverk och kompetenskluster, kartläggning av materialflöden, nya sätt att nyttja avfall som resurs, metoder och modeller för ökad spårbarhet, modeller för offentlig upphandling eller design för cirkularitet.

Aktörer i programområdet har goda förutsättningar att skapa och testa metoder och verktyg för att öka cirkulariteten i olika materialflöden. Regionen skulle kunna erbjuda testmiljöer för framtidens cirkulära system för mineraler, sopor, avlopp, vatten, värme etc. Genom att identifiera, nyttja och utveckla ytterligare restresurser kan processer bli än mer cirkulära.

Forskning och innovation kopplat till en hållbar och giftfri kedja för återvinning av material kommer att vara viktigt för omställningen till en cirkulär ekonomi. Regionen behöver stötta uppbyggnaden och utvecklingen av test och innovationsmiljöer för cirkulära processer och affärsmodeller.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse

- Informera och öka kunskapen om hur produkter utformas för en lång livslängd, bland annat genom att underlätta reparation och öka återanvändningen, och på ett sätt som möjliggör materialåtervinning vid livslängdens slut.
- Främja ökad användning av återvunna material och resurser i nya produkter och processer.
- Stimulera utvecklingen av mer resurs- och energieffektiva produktionsprocesser.
- Stödja företagen i utvecklandet av förbättrad konsumentinformation för att underlätta för den enskilde konsumenten att göra hållbara och cirkulära val i vardagen.
- Skapa förutsättningar för ett större utbud och efterfrågan av tjänster för återanvändning, reparation och delningstjänster.
- Bidra till resurseffektivitet, återvinning och cirkulära affärsmodeller genom offentlig upphandling.
- Främja återanvändning av produkter framför materialåtervinning och annan avfallshantering.
- Utveckla metoder och modeller för att effektivisera tillståndsprovningen, med bibehållet miljöskydd, för att påskynda utvecklingen och etableringen av hållbar produktion genom nya cirkulära innovationer och spjutspetstekniker.
- Främja testning, innovation och teknikutveckling för att underlätta för cirkulära affärsmodeller och ett mer effektivt och cirkulärt nyttjande av samhällets resurser.
- Stärka innovations- och näringslivsklimatet så att fler företag med cirkulära affärsmodeller kan växa och erbjuda sina produkter och tjänster för såväl hemmamarknad som export.

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå, inkluderas och stärks. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet ” Främja övergången till en cirkulär ekonomi” kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärsektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga

komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdofonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Övre Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.

3E Klimat - Främja hållbar multimodal mobilitet

Politiskt område 3 Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet 3.i

X	Detta är en prioritering för en relevant landspecifik rekommendation
	Detta är en prioritering för ungdomssysselsättning
	Detta är en prioritering för innovativa åtgärder
	Detta är en prioritering för materiell fattigdom**

* Tabellen tillämplig på ESF+-prioriteringar.

** Om markeras gå vidare till avsnitt 2.1.2

En hållbar infrastruktur är avgörande för att begränsa klimatförändringarna och för att utveckla hållbara samhällen. Genom att stötta lösningar som bygger multi modala transportmöjligheter kan större arbetsmarknadsregioner utvecklas, skapas och göras tillgängliga för fler vilket i sin tur minskar ojämlikheten i regionen.

Uppbyggnaden av multi modala lösningar för godstransporter är ofta kostsamma och kan förutsätta att det finns riskvilliga aktörer med tillräcklig ekonomisk styrka. Samtidigt kan den typen av lösningar avsevärt öka möjligheterna till ekonomisk tillväxt i företag och offentliga organisationer. Det bidrar till att skapa hållbara samhällen och bidrar till att göra industri och annat näringsliv hållbara. I en förlängning kan multi modala transportlösningar också bidra till mer inkluderande samhällen och till att ett mer hållbart konsumtions- och produktionsbeteende.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna), 16 (Fredliga och inkluderande samhällen) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Främja hållbar multimodal mobilitet i städerna

Ett hållbart transportsystem är avgörande för att nå satta klimat- och miljömål. För att nå dit krävs en kombination av flera insatser och lösningar där ett flertal frågor kan behöva drivas parallellt.

EU och Sverige har långtgående åtaganden att minska transportsystemets klimatbelastning. En omställning från dagens fossilberoende till biobränslen, vätgas och elektrifiering är därvidlag central.

I Övre Norrland finns områden där det långsiktigt sett finns möjligheter för offentliga och privata aktörer att bidra till en omställning mot ett klimatsmartare transportsystem.

För att möta utmaningarna finns ett stort behov av att hitta hållbara transportlösningar som främjar multimodal mobilitet.

En funktionell och kapacitetsstark transportinfrastruktur är nödvändig för att alla invånare ska kunna nå viktiga samhällsfunktioner, arbetsplatser och bostäder och för att ge näringslivet goda förutsättningar för att utvecklas.

Programmet kommer inte att möjliggöra omfattande investeringar i fysisk infrastruktur, men det finns även behov av investeringar i nya tekniska lösningar, cykelfrämjande åtgärder, utbyte av data och utveckling av gemensamma betalningsmöjligheter för att underlätta byte mellan transportslag och kombinationsresor.

Ett annat exempel är överföring av gods från väg till järnvägstransporter i de mer glesbefolkade delarna av vår region. Där kan det långsiktigt finnas marknadsmässiga förutsättningar för att kunna etablera systemtåglösningar för intermodala transporter. Ett stort eller avgörande hinder kan då vara bristen på risktagande aktörer beroende på antingen större aktörers ovilja att ta risker, eller på mindre aktörers reella möjligheter att ta risker. I vissa fall finns det en stark vilja från kommunerna att öka intermodaliteten, men regelverken rörande kommunernas möjligheter att nyttja offentliga medel eller brist på ekonomisk styrka kan utgöra ett hinder.

Orsaken är ofta att ett transportupplägg måste etableras i praktiken för att de enskilda aktörerna ska få tillräckligt förtroende för transportprodukten som sådan. Samtidigt är enskilda företag ofta uppbundna av befintliga transportavtal eller produktionslogistiska kedjor, vilka bara kan avslutas eller förändra under en övergångstid. Det innebär att en start av intermodala transporter riskerar att gå med underskott under ett uppbyggnadsskede. Medfinansiering i syfte att hantera risken för underskott kan utgöra en helt avgörande faktor för att intermodala transporter ska kunna utvecklas i vissa delar regionen.

Åtgärder som klagör statsstödsregler, regler för företagsstöd eller möjligheten att stödja en övergång till intermodala lösningar via den typ av stöd som givits inom ramen för Motorways of the Sea är därvidlag intressanta att beakta.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse Textfält [2 000]

- Insatser för att öka tillgången till icke fossila drivmedelssystem i regionens hela geografi.
- Investeringar i cykelfrämjande åtgärder,
- Investeringar i nya tekniska lösningar samt insatser för utbyte av data och utveckling av gemensamma betalningsmöjligheter för att underlätta byte mellan transportslag och kombinationsresor.
- Riskhantering för övergång till och uppbyggnad av intermodala transporter.

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att möta behoven hos och inkludera underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet "Främja hållbar multimodal mobilitet i städerna" kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärspektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samsamarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t.ex. mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdffonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Över Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Horisont europé är Europeiska unionens ramprogram för forskning och innovation (FoI) för tidsperioden 2021–2027

- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- LIFE är EU:s finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.
- Europeiska socialfonden plus (ESF +) syftar till att minska arbetslöshet och utanförskap, att stärka sysselsattas kompetens och Sveriges långsiktiga kompetensförsörjning och tillväxt och att öka sammanhållningen inom EU.
- Nationella och regionala strategier och planer.

4 A Infrastruktur - Utbyggnad av bredbands- och mobil täcknings kapacitet

Politiskt område 3 Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet 3.i

X	Detta är en prioritering för en relevant landspecifik rekommendation
	Detta är en prioritering för ungdomssysselsättning
	Detta är en prioritering för innovativa åtgärder
	Detta är en prioritering för materiell fattigdom**

* Tabellen tillämplig på ESF+-prioriteringar.

** Om markeras gå vidare till avsnitt 2.1.2

I en glest befolkad region som Övre Norrland, är tillgången till en fungerande och hög digital täckningskapacitet en viktig förutsättning för att skapa och upprätthålla en hållbar samhällsstruktur och samhällsservice. Den är en förutsättning för att säkra god utbildning så väl som anständiga arbetsvillkor, en hållbar ekonomisk tillväxt och inte minst att öka jämställdhet och mångfald i samhället.

En hög kapacitet ger bättre möjligheter för utvecklingen av innovativa lösningar och företag. Det kan skapa stabila förutsättningar för ett globalt partnerskap och för att fortsätta utveckla regionens attraktionskraft.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 4 (God utbildning för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 13 (Bekämpa klimatförändringarna) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Förbättra digital konnektivitet

Digitalisering är viktigt för Övre Norrlands framtida tillväxt, konkurrenssituation och sysselsättning. I Övre Norrland som är en glest befolkad region är tillgången till IT-infrastruktur av mycket stor betydelse för möjligheten att arbeta, driva och utveckla företag samt för att tillhandahålla en god samhällsservice. Genom digitalisering kan avstånd, såväl fysiska som ekonomiska och sociala, förkortas både inom regionen samt till övriga regioner inom EU.

Tillgång till IT-infrastruktur med högre kvalitet och kapacitet ska skapa bättre förutsättningar för tillväxt och utveckling av regionens existerande branscher, marknader och företag men också ge möjligheter för etablering av helt nya företag och näringar. Tillgång till bredband ger fler innovatörer, entreprenörer och

företag i regionen stabilare och långsiktiga förutsättningar att utveckla effektiva, attraktiva och hållbara metoder, affärsmodeller, tjänster och produkter med syfte att nå en global marknad.

Företag i hela regionen är beroende av de förutsättningar som ett pålitligt bredband med hög kapacitet och god kvalitet ger, så att effektiva, attraktiva och hållbara arbetsmetoder och tjänster kan utvecklas.

I Övre Norrland finns områden och platser som helt saknar tillgång till IT-infrastruktur av god kvalitet och hög överföringskapacitet. Detta beror till stor del på att marknadsmässiga förutsättningar för utbyggnad av IT-infrastruktur saknas. En fortsatt utbyggnad av IT-infrastruktur med hög överföringskapacitet handlar om att öka tillgången till IT-infrastruktur men också att arbeta för att bibehålla, utveckla och höja kapaciteten och kvaliteten på redan etablerad infrastruktur.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse

- Insatser som ökar tillgången till IT-infrastruktur med hög överföringskapacitet.
- Insatser som höjer överföringskapacitet och kvaliteten på redan existerande IT-infrastruktur i regionen.

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå, inkluderas och stärks. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

~~Offentliga aktörer, mikro- små och medelstora företag, ekonomiska och ideella föreningar. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå, stärks.~~

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet "Förbättra digital konnektivitet" kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärsektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdffonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Över Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Horisont europé är Europeiska unionens ramprogram för forskning och innovation (FoI) för tidsperioden 2021–2027
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- LIFE är EU's finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.
- Europeiska socialfonden plus (ESF +) syftar till att minska arbetslöshet och utanförskap, att stärka sysselsattas kompetens och Sveriges långsiktiga kompetensförsörjning och tillväxt och att öka sammanhållningen inom EU.

4 B Infrastruktur - Utveckla hållbar, klimattålig, intelligent och intermodal nationell, regional och lokal mobilitet

Politiskt område 3 Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet 3.i

X	Detta är en prioritering för en relevant landspecifik rekommendation
	Detta är en prioritering för ungdomssysselsättning
	Detta är en prioritering för innovativa åtgärder
	Detta är en prioritering för materiell fattigdom**

* Tabellen tillämplig på ESF+-prioriteringar.

** Om markeras gå vidare till avsnitt 2.1.2

Genom att utveckla hållbar, klimatanpassad, intermodal mobilitet i hela regionen skapas förutsättningar för så väl gods- som persontransporter. Det innebär att ojämlikheter kan minska genom att hållbara samhällen kan samverka på ett bättre sätt vilket bidrar till att öka möjligheterna för tillväxt och sysselsättning samt till att begränsa klimatförändringarna genom minskade utsläpp från inom transportsektorn. Välbefinnande och en god hälsa kan på sikt också främjas genom att trafiksäkra gång- och cykelvägar som skapar förutsättningar för en ökad rörlighet hos befolkningen anläggs. En ökad tillgänglighet till olika platser, tjänster och produkter inom regionen kan bidra till att omforma konsumtions- och produktionsmönster. För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt. Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 3 (God hälsa och välbefinnande), 4 (God utbildning för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Utveckla ett hållbart, klimattåligt, intelligent, säkert och intermodalt TEN-T

EU:s medlemsländer har lagt fast en kärnstruktur för EU:s transportsystem – TEN-T. EU:s lyfter initiativ som ska bidra till måluppfyllelse för ökad rörlighet, ta bort strategiska flaskhalsar och därigenom bidra till ökad tillväxt och sysselsättning samt reducering av koldioxidutsläppen inom transportsektorn

Övre Norrland är geografiskt omfattande med över en tredjedel av Sveriges totala landareal. Det innebär också att det finns ett omfattande vägnät och långa avstånd mellan tätorter och byar. Ofta har vägen genom tätorten eller byn många olika funktioner att tillgodose där tung och förhållandevis intensiv trafik samt trafik för arbetspendling ska samsas med barn och ungdomars skolväg och andra oskyddade

trafikanter. Åtgärder i form av gång- och cykelvägar inom och mellan byar och tätorter bidrar till minskad fordonstrafik, ökad trafiksäkerhet och ökad attraktivitet genom att trafikmiljöns negativa effekter mildras. Fondens medfinansiering kan både avse kommunala insatser och medfinansiering till den länstransportplan som regionerna upprättar där Trafikverket är den part som hanterar själva genomförandet.

Näringslivet i Övre Norrland efterfrågar effektiva och klimatsmarta godstransporter med hög kapacitet samt goda möjligheter till persontransporter för att tillgodose företagets kompetensförsörjning och regionens växande besöksnäring. Detta kan åstadkommas genom insatser som utvecklar och optimerar befintlig transportinfrastruktur via järnväg, sjöfart och genom förbättrad arbetspendling via kollektivt resande. För att nå målet om ökad kapacitet behöver flaskhalsar i transportsystemet byggas bort. Befintligt transportsystem behöver utvecklas där samverkan, metoder och teknik bidrar till ökad funktionalitet och effektivitet. Exempel på insatsområden är terminaler, hamnars funktion, signal- och säkerhetssystem mötesstationer samt uppställningsspår för person- och godstrafikens behov.

Genom strukturella förbättringar för kollektivt resande såsom ny- eller ombyggnad av resecentrum, pendlingsparkeringar och servicefunktioner kan arbets- och studiependling underlättas, vilket stärker regionförstoringen och näringslivets kompetensförsörjning.

I Övre Norrland är infrastrukturensatsningar en särskilt viktig grundförutsättning för att skapa tillväxt, tillgänglighet och attraktivitet. I de mindre kommunerna, med begränsad ekonomi och kapacitet, finns behov av att kunna klustra projekt eller skapa särskilda ramprogram.

Åtgärderna kan avse miljö- och trafiksäkerhetsåtgärder i anslutning till statliga och kommunala vägar samt åtgärder som skapar bättre tillgänglighet till kollektivtrafik. Den regionala nyttan är att åtgärderna bidrar till ökad livskvalitet och därmed attraktivitet i regionens olika tätortsmiljöer, vilket gynnar såväl medborgare som näringsliv. Hållbar utveckling förutsätter ett hållbart transportsystem. Det gäller både godstransporter och persontransporter. Stora utmaningar återstår för att nå målet om att fördubbla det kollektiva resandet. Utmaningarna är särskilt stora i gleset befolkade delar av landet. Kompletterande insatser såsom att utveckla nya former av kollektivtrafik och satsningar på informations- och kommunikationsinsatser för att påverka individens attityd till hållbart resande bedöms kunna ge ökade möjligheter till att fler väljer kollektivtrafiken. En viktig förutsättning för att ta tillvara de möjligheter som TEN-T nätet är god funktion till anslutande infrastruktur i form av gång- och cykelvägar eftersom gång och cykel ofta är det effektivaste sättet att transportera sig kortare sträckor till exempelvis arbetsplatser och anslutande kollektivtrafik.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse Textfält [2 000] (denna skrivs i punktform)

- Vägförbättrande åtgärder som ökar tillgängligheten
- Miljö- och trafiksäkra gång- och cykelvägar
- Förbättringar av den fysiska infrastrukturen och metodutveckling som syftar till att utveckla och främja multimodala transporter.
- Insatser som motverkar flaskhalsar i transportsystemet.
- Insatser som bidrar till att minska transportsektorns utsläpp av växthusgaser

De huvudsakliga målgrupperna

Offentliga aktörer, små och medelstora företag, ekonomiska föreningar och civilsamhället. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att möta behoven hos och inkludera

underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

~~Öffentliga aktörer, mikro- små och medelstora företag, ekonomiska och ideella föreningar. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att möta behoven hos underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå.~~

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet ”Utveckla ett hållbart, klimattåligt, intelligent, säkert och intermodalt TEN-T” kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärssektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samsarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdfonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Över Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier
- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Horisont europé är Europeiska unionens ramprogram för forskning och innovation (FoI) för tidsperioden 2021–2027
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU -mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- LIFE är EU: s finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.
- Europeiska socialfonden plus (ESF +) syftar till att minska arbetslöshet och utanförskap, att stärka sysselsattas kompetens och Sveriges långsiktiga kompetensförsörjning och tillväxt och att öka sammanhållningen inom EU.
- CEF som deltar i finansieringen av TEN T-systemet.
- Nationella och regionala strategier och planer

4 C Infrastruktur - Utveckla hållbar, klimattålig, intelligent och intermodal nationell, regional och lokal mobilitet, inklusive förbättrad tillgång till TEN-T samt gränsöverskridande mobilitet

Övre Norrland är en exporterande region som är beroende av väl fungerande samverkan och ett globalt partnerskap. Knutpunkter som bidrar till en hållbar industri och infrastruktur blir därmed viktiga. De kan bidra till fler arbetstillfällen och till ekonomisk tillväxt samtidigt som de bidrar till att bekämpa klimatförändringarna och till att skapa hållbara samhällen. Ett intermodalt transportsystem skapar en ökad tillgänglighet till kompetens och utbildning för programområdets näringsliv och befolkning det kan i sin tur bidra till att hållbara innovationer och företag skapas och utvecklas.

För att insatserna ska få önskade effekter på genomförandet av Agenda 2030 krävs att regionens aktörer strävar efter samverkansformer som tillför nya perspektiv så väl regionalt som globalt.

Vid planering, genomförande och uppföljning av projekt ska jämställdhets- och mångfaldsperspektiv integreras och användas som hävstång för utveckling. Viktiga analyskategorier är kön, ålder, bakgrund och geografisk plats. Ett aktivt jämställdhets- och mångfaldsarbete ökar innovationsförmågan, resurseffektiviteten och sektorers samt branschers förmåga att attrahera och bibehålla kompetens. Projekten kan med ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv identifiera mer hållbara lösningar på samhällsutmaningarna och bidra till en hållbar regional utveckling.

För prioriteringen utgör ett bidrag till genomförandet av Agenda 2030 ett grundläggande krav för samtliga beslut om insatser. Mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (minskad ojämlikhet) utgör ett baskrav och minst tre av målen 3 (God hälsa och välbefinnande), 4 (God utbildning för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och samhällen), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna) och 17 (Genomförande och globalt partnerskap) ska adresseras inom insatsen.

Utveckla hållbar, klimattålig, intelligent och intermodal nationell, regional och lokal mobilitet, inklusive förbättrad tillgång till TEN-T samt gränsöverskridande mobilitet (järnväg)

Övre Norrlands geografiska läge och långa avstånd gör att en transport ofta kräver flera olika trafikslag. Då blir noder eller bytespunkter som hamnar och terminaler viktiga för att den totala transporten ska bli funktionsmässigt samt ekonomiskt och miljömässigt fördelaktig. Näringslivets ökande efterfrågan av transporter på järnväg gör det viktigt att kunna lasta om från väg till järnväg och sjöfart samt mellan sjöfart och järnväg. För att överbrygga tekniska hinder finns även ett behov av att kunna stimulera överflyttning inom samma transportslag. Överflyttning omfattar såväl godstransporter som persontransporter. Åtgärderna kan vara fast infrastruktur för att hamn och/eller terminalverksamhet, stationslägen/plattformar och resecentrum ska utvecklas, antingen i funktion eller volym. Åtgärder kan också avse tillfartsförbindelser i form av väg, järnväg eller farled.

Avstånden är långa, och glesheten betydande, för programområdets näringsliv. Exempelvis är avståndet i tid med tåg mellan Luleå – Stockholm nästan 11 timmar. Ofta är dessutom restiden för till befintliga järnvägsstationer mycket lång. Genom en utvecklad och förbättrad transportinfrastruktur kan programområdets näringsliv erhålla bättre möjligheter att transportera gods och varor, samtidigt som medborgarna kan komma närmare näringslivet och marknaden generellt. Programområdets gleshet motverkas primärt av god tillgänglighet.

Botniska korridoren har en mycket stor betydelse för såväl godstransporter som persontransporter regionalt, nationellt och internationellt. Nationellt och internationellt transporteras stora flöden längs Botniska korridoren mellan råvaruproduktionen i Norrland och förädlingsindustri och marknad i mellersta och södra Sverige och övriga Europa. Botniska korridoren har prioriterats av EU i kommissionens förslag till TEN-T och Core Network. Denna positiva utveckling skapar nya och förbättrade förutsättningar för anslutande delar i transportsystemet. Det innebär att behoven av förbättringar av dessa är av betydelse för regionen som helhet. Exempel kan vara elektrifiering av järnvägssträckor, signal- och säkerhetslösningar, mötesstationer och utvecklade omlastningsfunktioner mellan väg, järnväg och sjöfart. Behov finns också avseende överbryggandet av tekniska hinder i form av till exempel olika spårvidder mellan Sverige och Finland.

Det finns ett löpande och långsiktigt behov av att utveckla processer där parter från kommuner, regioner, näringsliv och organisation kan mötas och utveckla koncept, planeringsunderlag och förstudier för ett långsiktigt hållbart transportsystem. Detta skapar förutsättningar för att öka förståelsen och intresset för att utveckla såväl infrastruktur som transporter i en positiv riktning i Agenda 2030:s anda. Det innebär också möjligheter att på ett bättre sätt beskriva för olika externa aktörer och beslutsfattare vilka inriktningar på transportsystemet är till bäst gagn för en långsiktigt hållbar utveckling.

Åtgärder som hanterar behov av resor och transporter samt medför ett mer effektivt nyttjande av den befintliga strukturen beaktas. Ofta handlar det om relativt små men mycket viktiga insatser som ger positiv effekt på transportsystemet. Utgångspunkten för satsningar på regional infrastruktur är att de växlar upp effekten av nationella satsningar och TEN-T stråk. Förväntat resultat är att näringslivet i större utsträckning kan tillgodose sitt växande behov av gods- och persontransporter samtidigt som transportsektorns koldioxidutsläpp minskar. Företagen förväntas också få bättre möjligheter till kompetensförsörjning. Detta innebär ökad hållbar tillväxt och sysselsättning i Övre Norrland, Sverige och Europa.

Genom investeringar via regionalfondsprogrammet möjliggörs investeringar i objekt som binder samman trafikslagen ytterligare och skapar en ökad tillgänglighet för programområdets näringsliv. Det multimodala transportsystemet utvecklas och smarta lösningar skapas.

För att åstadkomma nödvändiga åtgärder inom eller som ansluter till TEN-T-nätet är relevanta planerings- och kunskapsunderlag av yttersta vikt. Genom väl genomtänkta planerings- och kunskapsunderlag skapas förutsättningar för att rätt investeringar genomförs och att beredskap finns för att genomföra åtgärderna så snart finansiering är beslutad.

Förteckning över planerade insatser av strategisk betydelse

- Utveckling av möjligheter till klimatsmarta transporter genom att stimulans av överflyttning från vägtransporter till järnväg och sjötransporter
- Effektiviseringar och reduktion av vägsystemets miljö- och trafiksäkerhetsbelastning i vägsystemet

- Åtgärder som ökar tillgänglighet och ökad intermodalitet (så som terminaler, resecentrum och vägsystem)
- Underlag och analyser för utbyggnad och förbättring av transportinfrastrukturen
- Investeringar som syftar effektivisering av järnvägssystemet
- Förbättringar av den fysiska infrastrukturen och metodutveckling i syfte som syftar till att utveckla och främja multimodala transporter.
- Insatser som motverkar flaskhalsar i transportsystemet.
- Insatser som bidrar till att minska transportsektorns utsläpp av växthusgaser.

De huvudsakliga målgrupperna

Statliga och regionala myndigheter och andra offentliga organisationer, universitet, högskolor, forskningsinstitutioner, kommuner, landsting, näringslivsorganisationer, bransch- och intresseorganisationer. Särskilt fokus bör läggas på att säkerställa att insatserna bidrar till att möta behoven hos och inkludera underrepresenterade grupper, både på individ- och organisationsnivå. Vid utformandet av insatser är det viktigt att använda ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

Särskilda målterritorier, inklusive den planerade användningen av territoriella verktyg

Under programperioden ska särskilt fokus läggas på att hantera inomregionala skillnader vilket innebär att extra kraft ska läggas på att säkerställa att insatser kommer hela regionen till godo. Med de globala hållbarhetsmålen som grundpelare är detta en avgörande del i det regionala tillväxtarbetet.

Interregionala och transnationella åtgärder

Många av de utmaningar som Sverige och EU står inför är gränsöverskridande till sin natur, både för lokal, regional och nationell nivå. Även i Agenda 2030 betonas vikten av ett nära samarbete mellan såväl unionens medlemsländer som andra länder och regioner. Världen är idag mer sammankopplad än tidigare och de globala hållbarhetsmålen kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete.

Inom det särskilda målet "Utveckla hållbar, klimattålig, intelligent och intermodal nationell, regional och lokal mobilitet, inklusive förbättrad tillgång till TEN-T samt gränsöverskridande mobilitet" kan så väl makroregionalt integrerade projekt som projekt som faller inom definitionen för den transnationella

komponenten genomföras. Fokus bör ligga på projekt som förstärks av gränsöverskridande och/eller tvärsektoriella insatser och där de interregionala och transnationella komponenterna förstärker projektens bidrag till att nå de globala hållbarhetsmålen. Utbyte av kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser är viktiga komponenter för att målen ska nås. Mål 17 utgör en verktygslåda för hur de globala hållbarhetsmålen ska kunna bli verklighet.

Östersjöstrategin

EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att det regionala strukturfondsprogrammet kan användas på ett målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i regionen. En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Ett Östersjöstrategiprojekt kan utgöras antingen av ett så kallat flaggskeppsprojekt eller projekt med tydlig makroregional påverkan som bidrar till att nå strategins mål och indikatorer genom att bidra till att genomföra en eller flera av åtgärder i handlingsplanen. I den svenska programkontexten kommer bidragen till genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen främst att innebära verksamhet som genomförs i samarbete med ett eller flera andra länder i Östersjöregionen.

Det är värt att notera att samarbetsåtgärder kan genomföras med parter från olika struktur- och investeringsfonder, t ex mellan regionalfonden och socialfonden eller landsbygdfonden. Förvaltande myndighet kommer att informera om möjligheterna till finansiering av samarbete med aktörer i Östersjöregionen. Ett konkret exempel kan vara särskilda utlysningar med inriktning mot EU:s strategi för Östersjöregionen. De insatser som kommer att stödjas enligt ovan ska ha ett mervärde för programområdet samt bidra till strategins mål och prioriteringar. Samverkansåtgärderna i programmet bör ha inriktning på att hitta och/eller genomföra gemensamma lösningar på identifierade gränsöverskridande problem.

Andra program och instrument

Andra program och instrument som kan bidra till måluppfyllelse för Övre Norrland:

- Digitalt Europa handlar om digitala omvandlingen av Europas samhällen och ekonomier

- Europeiska digitala innovationshubbar syftar till att stödja den digitala omvandlingen av ekonomi och samhälle och se till att europeiska medborgare och företag kan dra nytta av fördelarna.
- Horisont europé är Europeiska unionens ramprogram för forskning och innovation (FoI) för tidsperioden 2021–2027
- Smart Specialisation Platform ger råd till EU-länder och regioner för utformning och implementering av deras smarta specialiseringsstrategi
- Innovation Fund är ett finansieringsprogram för demonstration av innovativa tekniker för låga koldioxidutsläpp
- InvestEU -mobiliserar offentliga och privata investeringar i EU för att hantera investeringsklyftor i Europa
- LIFE är EU: s finansieringsinstrument för miljö och klimatåtgärder
- Just Transition Mechanism Europeiska unionens instrument för att se till att omställningen till en klimatneutral ekonomi äger rum på ett rättvist sätt
- Interreg och Interreg NEXT handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränser i syfte att uppmuntra regioner från olika medlemsstater att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.
- Europeiska socialfonden plus (ESF +) syftar till att minska arbetslöshet och utanförskap, att stärka sysselsattas kompetens och Sveriges långsiktiga kompetensförsörjning och tillväxt och att öka sammanhållningen inom EU.
- Nationella och regionala strategier och planer.